

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

КИЇВСЬКА ТРЬОХСВЯТИТЕЛЬСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

Магістерська робота

**Моральна оцінка абортів внаслідок згвалтування у вченні Католицької
Церкви**

Студент 6-го курсу Андрій Розлуцький

Науковий керівник: о. Ігор Гріщенко

Ліценціат морального богослов'я

Київ-Княжичі 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЕТИЧНО-МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА АБОРТУ	8
1.1. Ретроспективний аналіз явища абортів через призму світських та богословських документів.....	8
1.2. Християнський погляд на вчинення абортів.....	22
1.3. Етично-моральна оцінка явища абортів в сучасному світі.....	26
РОЗДІЛ 2 ДУХОВНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМАТИКИ АБОРТУ ВНАСЛІДОК ЗГВАЛТУВАННЯ	34
2.1. Згвалтування як форма насильства та приниження гідності жінки.....	34
2.2. Моральна оцінка абортів в богословських та психологічних джерелах.....	37
2.3. Складові моральної оцінки абортів внаслідок згвалтування у вченнях Католицької Церкви.....	44
РОЗДІЛ 3 ПАСТОРАЛЬНА ДОПОМОГА ОСОБАМ ЯКІ ЗАВАГІТНІЛИ ВНАСЛІДОК ЗГВАЛТУВАННЯ.....	51
3.1. Пасторальна підтримка жінок, що пережили згвалтування	51
3.2. Пасторальний аспект допомоги вагітним жінкам внаслідок згвалтування .	58
3.3. Загальні принципи пасторальної опіки для жінок після абортів	64
ВИСНОВОК.....	77
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	81

ВСТУП

Проблематика дослідження. Проблема абортів є суттєвою й надзвичайно важливою для всього людства вже упродовж багатьох років. Дискусійність проблеми штучного переривання вагітності обумовлена різними етичними, моральними, релігійними, медичними, соціальними та правовими аспектами.

Полеміка про моральний вимір абортів супроводжується також різними юридичними дискусіями. Кожна країна світу зобов'язує нести кримінальну відповідальність за навмисне вбивство людини, в багатьох випадках заборона поширюється також на різні випадки свідомого знищення плоду абортивним шляхом. Але в багатьох країнах, наприклад в Україні, аборт є цілком легальним. Такі показники як термін вагітності, вага плоду, в різних державах відрізняються одні від одних й залежать від відношення вибраної держави й суспільства до проблеми штучного переривання вагітності.

Проте біоетика ставить категоричне питання про допустимість проведення абортів як таких, оскільки цим зачіпається цілий ряд морально-етичних проблем. Серед них природне право людини на життя, визначення пріоритету інтересів ненародженої дитини й інтересів жінки, а також співвідношення професійних обов'язків лікаря з його морально-етичними поглядами.

Біоетика виділяє «крайні» види абортів. Це певні виняткові ситуації, що по суті не змінюють етичної оцінки штучного переривання вагітності, але є більш важкими та драматичні за вибором. До таких ситуацій належить аборт внаслідок зґвалтування. Так, людське життя має даруватися в любові, але, нажаль, може виникнути й внаслідок насильницьких дій.

Справді, жінка в таких обставинах знаходиться у надзвичайно важкій ситуації, адже психологічно може відкидати насильницьке материнство й уникати труднощів, які чекають попереду. Аборт в такій ситуації не компенсує кривду та травму, що були завдані жінці, але навпаки, може призвести до ще серйозніших проблем для постраждалої в майбутньому. Питання морального

вибору тут дуже важке й думки суспільства щодо цього питання є дуже різними, що часто стає приводом для численних дискусій та конфліктів.

Богословський контекст. Дослідження моральної оцінки аборту внаслідок зґвалтувань у вченні Католицької Церкви є надзвичайно важливим у цьому контексті. Адже Церква показує гідність та святість кожного людського життя. Воно є дарунком, адже Бог кожній людині передає щось від Себе. Церква упродовж століть намагається у світлі Христового вчення дати відповідь на це важке питання. Тому детальний розгляд моральної оцінки Католицької Церкви допоможе пролити світло правди на питання аборту внаслідок зґвалтування.

Актуальність дослідження. Тема дослідження є актуальною та надзвичайно важливою сьогодні, адже мова йде насамперед як про незахищене людське життя, так і фізичний та психологічний стан самої жінки. Аборт як явище є серйозною суспільною проблемою, тому це питання можна розглядати з різних точок зору: соціальної, медичної, морально-правової, культурно-історичної й багатьох інших.

Тема абортів у випадку зґвалтування викликає ще більш складні моральні питання, адже тут вже присутній глибокий особистий та травматичний досвід зґвалтування та вагітності. Прихильники про-чойс вважають, що жінка в такій ситуації має право реалізувати свою тілесну автономію й може прийняти рішення про аборт. В протилежному випадку, примус жінки до виношування дитини, зачатої насильницьким способом, може тільки посилити пережиту травму. Противники абортів вказують на те, що кожне людське життя заслуговує на захист й права ненароджених дітей мають розглядатися на рівні з материнськими правами. Суспільство, в свою чергу, повинне підтримувати жінку упродовж вагітності та допомагати у вихованні.

Зрозуміло, що ця тема болуче зачіпає суспільство. Саме тому детальний аналіз моральної оцінки Церкви щодо цього питання, спроба дослідження причин такої оцінки, опис можливостей пасторальної допомоги у таких

ситуаціях, зроблять особливий внесок як в церковну, так і в загальносуспільну думку.

Мета: Визначення моральної оцінки абортів внаслідок зґвалтування у вченні Католицької Церкви та дослідження можливостей пасторальної підтримки жінок, що пережили зґвалтування.

Завдання:

1) Зробити ретроспективний історичний аналіз явища абортів. Дослідити моральну оцінку абортів внаслідок зґвалтування у світських богословських документах, творах святих отців та церковних письменників.

2) Визначення сьогоденної етично-моральної оцінки абортів в Католицькій Церкві через дослідження церковних документів.

3) Дослідити зґвалтування як форму насильства з психологічної та духовної точки зору.

4) Визначити складові моральної оцінки абортів внаслідок зґвалтування у вченні Католицької Церкви.

5) Описати загальні принципи та можливості пасторальної підтримки жінок, що постраждали від зґвалтування.

Метод роботи:

- Науковий пошук для знайдення потрібного матеріалу
- Метод аналізу та синтезу, щоби виокремлювати необхідний матеріал з літератури для написання роботи
- Узагальнення зібраних даних, порівняння та виведення потрібних висновків.

Огляд основної літератури. У дослідженні використовуватиметься різноманітна література. Насамперед будуть залучені переклади творів святих отців, церковних письменників, церковних постанов та документів. Також будуть використані різноманітні наукові та богословські праці як українських, так й іноземних вчених.

У першому розділі для ретроспективного історичного аналізу буде опрацьовано літературу, що досліджує моральне вчення Католицької Церкви в історичній перспективі. Також використовуватимуться праці з морального богослов'я, церковні декларації та конституції. З вище переліченого можна виділити:

- 1) Священна Конгрегація у Справах Доктрини Віри. *Декларація про скоєння аборту*;
- 2) Пій XI. *Енцикліка Casti Connubii*;
- 3) Іван Павло II. *Енцикліка Evangelium Vitae*;
- 4) Іван XXIII. *Енцикліка Mater et Magistra*;
- 5) Папа Павло VI. *Енцикліка Humanae Vitae*;
- 6) Папа Сікст V. *Булла Effraenatam*. Рим 1588;
- 7) *Катехизм Католицької Церкви*;
- 8) Шлемко В. *Святі Отці про аборти*;
- 9) Roman. *Catholicism and abortion access. Pagan & Christian beliefs*;
- 10) Независимий исследователь. *Католичество и аборт. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего аборттов*.

Другий розділ зосереджений на духовно-психологічному аспекті проблематики абортів, що досліджуватиметься в богословських та психологічних джерелах. Для цього будуть використані праці з психології та широкий спектр праць з біоетики, наприклад:

- 1) Брек. *Священний дар життя. Православное христианство и биоэтика*;
- 2) Дутчак Т. *Роздуми про аборти*;
- 3) Лупій Л. *Біоетичні проблеми абортів. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*;
- 4) Терешкевич Г. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти*.

Також розглянемо складові моральної оцінки абортів внаслідок зґвалтування на різних етапах історії Католицької Церкви та розвиток осмислення церквою цієї проблеми упродовж багатьох віків. Для цього, знову ж таки, буде застосована велика кількість церковних документів, папських енциклік та декларацій.

У третьому розділі зосередимось на можливостях пасторальної та психологічної допомоги особам, що завагітніли внаслідок зґвалтування. Тут будуть опрацьовані роботи багатьох богословів, християнських психологів, які дають практичні поради для допомоги постраждалим та розуміння особливостей психологічного стану жертв такого насилля.

РОЗДІЛ 1

ЕТИЧНО-МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА АБОРТУ

1.1. Ретроспективний аналіз явища абортів через призму світських та богословських документів

Проблема абортів в останнє століття набула особливої масштабності та гостроти. Довгий час стримуючими факторами для охочих зробити аборт були побоювання за життя та здоров'я жінки, а також традиційна мораль, що підтримувала цінності спорідненості, подружжя та батьківства. Перехід від аграрного до індустріального, а потім постіндустріального суспільства призвів до девальвації цінностей патріархальної сім'ї, а поширення ідеології прав людини гранично розширило можливості для вибору у сфері шлюбно-сімейних та репродуктивних відносин, фактично легітимувавши позашлюбний секс, громадянські шлюби, розлучення, переривання вагітності і т.д. Крім того, розвиток нових медичних технологій дозволив суттєво знизити ризики, пов'язані з негативними наслідками абортів для здоров'я¹.

Християнство історично засуджує абортів. Для обґрунтування цієї позиції документи Католицької Церкви посилаються на неканонічні тексти ранніх християн, такі як «Дідахе» та «Послання Варнави», що містять заклики не вбивати немовлят в утробі матері. Серед перших ранньохристиянських богословів, слід виділити таких як: Тертуліан, Іполит Римський, Менуцій Фелікс, Амвросій Медіоланський, Єронім Стридонський та низка інших богословів, які у своїх повчаннях писали про християнський погляд на проблему абортів². Опрацюємо вчення вищезазначених богословів більш детально, щоб проаналізувати основи їх християнського вчення.

¹ Див. Гусак П. *Моральні підстави засудження Церквою абортів, евтаназії та допоміжних репродуктивних технологій* // Вісник Інституту родини та подружнього життя Українського Католицького Університету № 3: Статевість людини. Львів 2002, 60-67.

² Див. Stanton G. *The history of Christianity and abortion. Tertullian and the Scriptures* // <https://www.focusonthefamily.com/pro-life/the-history-of-christianity-and-abortion/> (19.08.2022).

Важливо згадати, що «батько медицини» Гіппократ (460-370 рр. до н.е.), зазначав про повагу до життя – «Я не дам нікому, хто просить в мене, смертельного засобу і не покажу шляху для здійснення подібного задуму, точно так само я не вручу ніякій жінці абортівного пессарія»³.

Тертуліан, як один з перших ранньохристиянських апологетів зробив значний внесок в опрацюванні питання абортів. Зокрема, в апологетичному посланні імператору Септимію Северу, він спростовував накази про те, що християни приносять у жертву та поїдають дітей. Тертуліан писав, що, на відміну від міфологічних та історичних випадків жертвоприношень дітей, християнам раз і назавжди заборонено вбивство: «ми не можемо знищити навіть плід в утробі, поки людська істота отримує кров для харчування з інших частин тіла, материнського організму»⁴.

У трактаті «Про душу» Тертуліан один з перших християнських авторів висловив ідею про те, що людська душа виникає під час зачаття, хоча він уподібнював виникнення душ матеріальному розмноженню організмів, що відкидали багато Отців Церкви⁵.

Для обґрунтування концепції появи душі під час зачаття Тертуліан, серед інших аргументів, наводив посилання на біблійні епізоди, що згадують вагітних жінок і немовлят усередині них: «Ось лоно Ревеки хвилюється» (Бт 25:22), «Як почувла Єлисавета привіт Марії, здригнулося дитя в її лоні» (Лк 1:41-45) «Прославляє Бога Марія – Христос всередині Її до цього спонукав» (Лк 1:46-55). Так читаємо голос Бога і до Єремії: «Перш, ніж Я тебе утворив в утробі, я пізнав тебе» (Єр 1:5). Якщо Бог утворює людину в утробі, то душу в нього вдихає так,

³ Див. Основи деонтології. Навчальний посібник для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації «Фізична терапія» // укл. Ю.В.Копчинська, С.Б. Латенко; КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ 2019, 7-8.

⁴ Див. Независимый исследователь. Католичество и аборт. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортов // <https://antiobscurantism.jimdofree.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%8B/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82/> (22.10.2017).

⁵ Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортов.

як зробив це спочатку: «І утворив Бог людини і вдихнув у нього подих життя» (Бт 2:7). Тільки Бог міг пізнати людину в утробі повністю: «І перш ніж ти вийшов з лона, Я освятив тебе» (Єр 1:5). «Ти створив моє нутро, Ти мене виткав в утробі матері моєї. Хвалю Тебе, що сотворив мене так дивно; Діла Твої предивні, Ти душу мою знаєш вельми добре. Кості мої не були сховані від Тебе, коли постав я таємничо, коли мене творено в землі глибоко» (Пс 139:13-15).

Тертуліан був першим християнським автором, який пов'язав ці біблійні тексти з темою абортів. Хоча його головною метою було обґрунтування концепції про душу, одним із мотивів розвитку його міркувань стала критика абортів⁶. Особливістю текстів Тертуліана було те, що він розглядав не просто побутові способи абортів, а медичні аборти того часу, які здійснювали лікарі за допомогою хірургічних інструментів. Автор залишив опис цих хірургічних інструментів. Основною його ідеєю було осудження будь-якого абарту як вбивства.

Однак, коли це стосувалося порятунку життя жінки, він назвав аборт жорстокою необхідністю. «Але іноді за жорстокою потребою, ще перебуваючи в утробі, немовля піддається смерті, коли воно, неправильно лежачи в проході лона, перешкоджає пологам і вбиває свою матір, якщо не вмирає саме»⁷.

Аналогічно Тертуліану інший західний апологет - Менуцій Фелікс протестував проти звинувачень християн у жертвоприношеннях дітей і наполягав, що християни не можуть вбивати дітей, тоді як язичники чинять аборти, які досить часто були наслідками зґвалтувань молодих дівчат. Такі аборти Менуцій Фелікс називає дітовбивством. Таким чином апологети стверджували відмінність християн від язичників і відносили до цих відмінностей відмову від абортів.

Однак, вже Іполит Римський писав, що аборти стали здійснювати християнки. Жінки, які вважалися віруючими, почали вживати зілля, що дають

⁶ Див. Stanton. *The history of Christianity and abortion. Tertullian and the Scriptures.*

⁷ Див. Latin Christianity: Its Founder, Tertullian. *Chapter XXV - Tertullian Refutes, Physiologically, the Notion that the Soul is Introduced After Birth* // <https://www.ccel.org/ccel/schaff/anf03.iv.xi.xxv.html>, 206.

безпліддя, або опоясувати, перетягувати себе, щоб перервати вагітність, через те, що не хотіли народжувати дитину рабом або нікчемною людиною, яка зародилася в утробі внаслідок зґвалтування, заради своєї сім'ї або надмірного багатства⁸.

Як стверджують дослідники, цей текст має на увазі давньоримських конкубін, жінок нижчого стану, які перебували у співжитті з чоловіками за давньоримськими звичаями, і не раз переживали зґвалтування. Діти від такого співжиття були позбавлені законних прав, через що ці жінки, як пише Іполит Римський, намагалися стати нездатними зачати або свідомо викликали викидень. Іполит Римський назвав це «великою безбожністю, яка відбувається беззаконно через перелюб, зґвалтування і вбивство одночасно»⁹.

Аналогічно про жінок, що належали до християнства і подібно до язичників приймали зілля, щоб стати нездатними зачати, і щільно перев'язували себе, щоб стався викидень, згадував відомий богослов східного християнства Оріген. Мотивом не народжувати було небажання жінок мати дитину від батька, який є гвалтівником або рабом з нижнього стану тогочасного суспільства. Такий підхід у своєму вченні Оріген будував на основі того, що людське життя починається від моменту його зачаття в лоні матері, тому неприпустимо його переривати з будь-якої причини.

Святитель Іван Золотоустий: «Навіть якщо все життя наше буде добрим, то ми все одно матимем суворе покарання, якщо не потурбуємося про спасіння дітей. Діти – не випадкове надбання. Ми відповідаємо за їхнє спасіння»¹⁰.

Св. Паїсій Святогорець писав: щоб батьки розуміли, що життя людини починається з моменту її зачаття. Він ділився своїм враженням від жахливого

⁸ Див. *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian. Chapter VII - The Personal History of Callistus; His Occupation as a Banker; Fraud on Carpophorus; Callistus Absconds; Attempted Suicide; Condemned to the Treadmill; Re-Condemnation by Order of the Prefect Fuscianus; Banished to Sardinia; Release of Callistus by the Interference Of Marcion; Callistus Arrives at Rome; Pope Victor Removes Callistus to Antium; Return of Callistus on Victor's Death; Zephyrinus Friendly to Him; Callistus Accused by Sabellius; Hippolytus' Account of the Opinions of Callistus; The Callistian School at Rome, and Its Practices; This Sect in Existence in Hippolytus' Time* // <https://ccel.org/ccel/schaff/anf05/anf05.iii.iii.vii.viii.html> (04.11.2022), 131.

⁹ Див. *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian. Chapter VII - 131.*

¹⁰ Див. Шлемко В. *Святі Отці про аборт* // <http://hram.lviv.ua/3217-svyati-otci-pro-aborti.html> (18.11.2015).

видіння, яке Бог надіслав йому однієї ночі. Була Світла Седмиця, він, як завжди, запалив дві свічки, молився за всіх, хто страждає духовно і фізично, як живих, так і померлих. Уцьому видіннявін бачив поле засіяне пророслими паростками пшениці, оточене муром. Він помітив, що за муром знаходиться безводна і безплідна пустеля з кам'янистими скелями і проваллями, яка тремтіла від жахливих криків. Відчуваючи біль і засмучений цими звуками, старець відчуває голос, який сказав йому: «Поле, засіяне незруненою пшеницею, це місце поховання душ померлих, які воскреснуть. А в тому місці, що трясеться від жахливих криків, перебувають душі дітей, убитих абортами»¹¹.

Після цього видіння старець переживав великий біль за ці душі дітей і не міг заспокоїтися. Навіть дуже втомлений, він не міг заснути. Він стверджував, що аборт - це жахливий гріх, це вбивство.

У ранньохристиянську епоху не існувало сучасної межі, яка розрізняє аборти та контрацепцію, оскільки не було глибокого біологічного знання про те, як відбувається зачаття та розмноження. Роль жінки сприймалася в той час подібно до інкубатора чоловічого сімені та задоволення потреб, що у свою чергу спричиняло значні випадки згвалтувань. Ряд Отців Церкви засуджували прагнення зробити секс позбавленим можливості зачати, хоча з цих богословських текстів незрозуміло, чи йдеться про стерилізуючі засоби, що ведуть до безпліддя, або про контрацептиви, подібні до сучасних¹².

На момент виникнення та становлення християнства, аборт у Римській імперії не був заборонений законодавчо і не вважався вбивством з позиції права. У Дигестах Юстиніана представлені вилучення з Ульпіана, який трактує плід як частину утроби матері, а також з Папініана, який говорить, що неправильно вважати ненароджений плід людиною, тощо. Аборт в епоху античності міг визнаватися злочином лише за певних умов. Наприклад, у Греції існував закон,

¹¹ Див. Шлемко. *Святі Отці про аборти*.

¹² Див. Elsackers M. *Reading between the lines: Old Germanic and early Christian views on abortion* // https://pure.uva.nl/ws/files/1578602/76072_article_01.pdf, 75.

який забороняв аборт жінкам, що втратили чоловіків під час вагітності, оскільки дитина могла би претендувати на спадщину¹³.

Відповідно до норм Римського права, дружина не могла зробити аборт без дозволу чоловіка: Марціан у Дігестах повідомляє, що ту, «яка навмисне витруїла плід, намісник провінції повинен відправити до тимчасового вигнання, адже можна вважати недостойним, що вона безкарно позбавляє свого чоловіка дітей»¹⁴. Діон Хризостом повідомляв про те, що аборти були поширені серед рабинь: одні вбивають дітей до народження, інші – після, якщо це можливо приховати, іноді навіть з відома своїх чоловіків, бо вони не зацікавлені у вихованні дітей, оскільки ті стають із необхідністю рабами. В цьому разі рабиня підлягала покаранню за позбавлення господаря його власності. Злочинним діянням у всіх випадках визнавався не сам аборт, а порушення прав інших осіб: ненародженої дитини – на спадщину, чоловіка – на продовження роду, господаря – на свою власність¹⁵.

Біблія дає деякі підстави вважати, що людське життя починається до народження. Так Єремії Богом було сказано: «Я утворив тебе в утробі... і перш ніж ти вийшов з утроби, Я освятив тебе» (Єр 1:5-6). У Псалмі говориться: «Ти створив моє нутро, ти мене виткав в утробі матері моєї» (Пс 139:13).

У законах Стародавньої Греції та Риму аборт визнавався злочином лише у тому випадку, коли він порушував права третьої сторони: наприклад, проводився без дозволу чоловіка чи рабовласника. Опозиція абортів була представлена лікарською етикою та консервативною патріархальною мораллю. Проте виразники цих позицій виступали не тільки проти самого абортів, скільки проти його негативних наслідків для здоров'я жінки та блага держави. Таким чином,

¹³ Див. Liber quintus-vicesimus. *Quintus omni nostri sacratissimi principis Iustiniani Iuris enucleate ex omni vetere iure collecti digestorum seu pandectarum* // <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest25.shtml>, Dig. 25.4.1.1.

¹⁴ Див. Сичев А. *Проблема абортів в православном каноническом праве* // Национальный исследовательский Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарева, Россия 2022.

¹⁵ Див. Гусак. *Моральні підстави засудження Церквою абортів, евтаназії та допоміжних репродуктивних технологій*, 60-67.

християнство стало першою суспільною силою, яка виступила проти абортів як такого¹⁶.

Значний вплив на розвиток подібної теології зробив святий Августин. У відомому творі «Про подружжя і похоті» він стверджував, що сексуальність як така зіпсована, і що тільки у разі використання сексу для зачаття та народження потомства вона не є гріхом, аж до того, що навіть у шлюбі сексуальні відносини чоловіка та дружини гріховні, якщо немає мети дітонародження¹⁷.

Описуючи проблеми похоті чоловіка, яка може вилитися в зґвалтування жінки, все рівно не надає права такій жінці чинити аборт та перервати зародженому людському життю в її утробі¹⁸.

У контексті цього Августин, зокрема, писав:

Іноді хтива жорстокість, або жорстока хіть, призводить до того, що вони, чоловік і дружина, які вступають у сексуальні відносини не заради розмноження, навіть добувають отрути для безпліддя, і якщо ті не діють, знищують і руйнують плід будь-яким способом в утробі, вважаючи за краще, щоб їхні нащадки померли до того, як стануть життєздатними, або якщо вже стали життєздатними в утробі, то вбити до народження, не перебуваючи у шлюбі, і якщо вони були такими з самого початку, то вони об'єдналися, вступаючи не в подружжя, але в спокусу. Якщо не обидва воліють це, то я зважу сказати, що або дружина схожа на блудницю свого чоловіка, або чоловік перелюб діє зі своєю дружиною¹⁹.

Такі ідеї вплинули на розвиток Католицького вчення про мету шлюбу та заборону контрацепції. Папа Пій XI навів цитату в енцикліці «*Casti Connubii*» - «Про цнотливість шлюбу» 1930, в якій він заборонив використання контрацепції і підтвердив заборону абортів²⁰.

В будь-якому випадку аборт є гріхом вбивства невинної людини і нового життя, хоч би яким чином воно не було викликане в жінці. Такий вчинок повністю суперечить дару людського життя і його правам існування. З такого

¹⁶ Див. Сичев. *Проблема абортів в православному канонічному праві*.

¹⁷ Див. Святий Августин. *Про шлюб і похотливість*. 419-420, CSEL 42:229-230.

¹⁸ Див. Пій XI. *Енцикліка Casti Connubii*. Рим 1930, 65.

¹⁹ Див. *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian. Chapter VII* - 129.

²⁰ Див. *Енцикліка Casti Connubii*, 53.

вчення святого Августина, ми можемо побачити неприпустимість вчинення абортів внаслідок згвалтування.

Хоча Католицька традиція поставила в один ряд дітовбивство, аборт і контрацепцію, у Західній Церкві поширення набула концепція про те, що не будь-який аборт це безпосередньо пряме вбивство людини.

Зокрема, так вважав Єронім Стридонський, який писав: «Сім'я поступово набуває форми в матці, і аборт не вважається вбивством, поки окремі елементи не набувають зовнішнього вигляду і членів тіла»²¹.

Августин також дотримувався такого погляду, як і частина Східних Отців Церкви, пояснював це інтерпретацією тексту Септуагінти.

Августин вважав, що душа ембріона з'являється поступово, спочатку вона не є людською, не має почуттів і тому знищення такого ембріона, хоч і гріховне, але не може вважатися вбивством²².

Ідея про те, що вбивством є аборт сформованого плоду, який отримав людську душу, була відображена в Апостольських постановах 380 року, «Не вбивай дитину, викликаючи аборт, не вбивай народжених, має бути помщено як несправедливо загублене»²³.

Концепція поступового живлення ембріона широко поширилася в Західній Церкві. Наприклад, теолог Ансельм Кентерберійський в XI столітті писав: «Ніякий людський розум не сприймає погляд, що немовля має мислячу душу в момент зачаття»²⁴.

Концепція поступової появи людської душі виникла під впливом філософії Аристотеля. Завдяки латинським перекладам західно-арабського мислителя Аверроеса, починаючи з XII століття, спадщина Аристотеля була заново відкрита на Заході. Католицькі теологи, особливо Тома Аквінський, адаптували аристотелізм до потреб церковного богослов'я. Тома Аквінський, впливовий

²¹ Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

²² Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

²³ Див. Brodziak A. *The essence of the controversy between proponents of pro-choice and pro-life attitudes* // <https://www.researchgate.net/publication/321703265> *The essence of the controversy between proponents of pro-choice and pro-life attitudes* (26.07.2017).

²⁴ Див. Frank K. Flinn, J. Gordon Melton. *Encyclopedia of Catholicism*. New York 2007, 36.

теолог, проголошений учителем Церкви, за Аристотелем вірив у поступове, з розвитком у тілі матері, одухотворення ембріона.

Він писав про це:

Рослинна душа, яка з'являється першою, коли ембріон живе життям рослини, зникає і змінюється більш досконалою душею, поживною і чутливою, і тоді плід живе тваринним життям. Коли ж вона зникає, то замінюється душею розумною, що приносить Бог²⁵.

Тома вчив, що людська душа ембріона чоловічої статі з'являється на 40 день від зачаття, а в ембріона жіночої статі – на 80 день, аборти до цього часу є аморальними, але не вбивством.

Він писав:

Цей гріх, хоча важкий, що зараховується до злодіянь і протиприродний, щось менше, ніж вбивство не повинен судитися подібно до іррегулярного порушення порядку, що є перешкодою отримання духовного сану або здійснення священного служіння²⁶.

Тома вважав, що після появи людської душі ембріона, мати відчуває ворущіння плода у своєму тілі.

В'єннський XV собор Католицької Церкви, що пройшов у 1311-1312 роках заявив, що субстанція мислячої чи інтелектуальної душі це по суті форма тіла у поняттях Аристотелівської філософії про форму і матерію, і підтвердив вчення Томи Аквінського про повільне перетворення людини²⁷.

В загальному, своє вчення про аборти Католицька Церква формувала в процесі свого історичного існування, опираючись на вчення Святого Письма, святих Отців Церкви, ранніх християн та християнського погляду. Значний внесок в формування християнського погляду на аборти Церква сформувала на основі вчення ранніх богословів, які у своїх навчаннях та листах писали про проблему, неприпустимість та гріховність абортів у будь-якому його прояві. Слід зазначити, що вже в ранній період християнства згадувалося про проблему абортів та його важку моральну провину²⁸.

²⁵ Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

²⁶ Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

²⁷ Див. Frank, Flinn, Gordon. *Encyclopedia of Catholicism*, 124.

²⁸ Див. Священна Конгрегація у Справах Доктрини Віри. *Декларація про скоєння абортів*. Рим 1974, 7.

Характерним виразом Католицької традиції з цього питання є текст Єроніма Стридонського. Засудивши разом жінок, які намагаються викликати нездатність до зачаття, і які чинять аборти з будь-якої причини, він написав:

Вони п'ють зілля, щоб забезпечити безпліддя, і винні у вбивстві людської істоти, ще не зачатої. Деякі, коли дізнаються, що мають дитину через гріх, чинять аборти, використовуючи зілля, часто вони вмирають самі і постають перед володарями нижчого світу винними у трьох злочинах: самогубстві, перелюбі проти Христа та вбивстві ненародженої дитини²⁹.

Вираз «вбивство до зачаття» контрастує із сучасним церковним вченням у тому, що життя починається з зачаття. Разом з тим ці слова ілюструють типовий для Католицької традиції погляд, який зіставляє контрацепцію та аборт і вбачає у використанні протизаплідних засобів готовність знищити плід після невдалої спроби уникнути зачаття³⁰.

У традиції Католицького богослов'я те й інше однаково вважається таким, що порушує природний процес розмноження, будучи таким чином гріхом проти природи. У цей же ряд гріхів проти природи Католицька традиція включила мастурбацію чоловіків, яка також сприймається відхиленням від мети народження дітей.

Значне засудження абортів в будь-якій формі, в будь-який період та з будь-яких причин, включаючи згвалтування та контрацепції відбулося у 1588 році, коли папа Сікст V видав буллу «*Effraenatam*». Хоча «*Decretum Gratiani*», збірка канонічного права Католицької Церкви XII-XIII століть, розрізняв ранні і пізні аборти, булла «*Effraenatam*» зрівняла їх, піддаючи аборти на будь-якому терміні вагітності однаково відлученню від Церкви і покаранню цивільною владою нарівні з вбивством. У буллі були перелічені різні народні методи вчинення абортів, що існували на той час: «удари, отрути, лікарські препарати, зілля, гирі, вантажі, робота та праця вагітних жінок»³¹.

Поряд з абортами булла засуджувала застосування протизаплідних засобів та стерилізуючих процедур. Однак, дія «*Effraenatam*» тривала всього три роки: в

²⁹ Див. Независимый исследователь. «*Одушевление*» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

³⁰ Див. Независимый исследователь. «*Одушевление*» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

³¹ Див. Папа Сікст V. Булла *Effraenatam*. Рим 1588.

1591 наступник папи Сікста – папа Григорій XIV відкликав булу і обмежив відлучення від Церкви за аборти тільки тими випадками, коли плід був сформованим і вважався живим. Григорій XIV встановив цей термін 16 днів вагітності (16 – 1/2 тижнів). Крім цього, Григорій XIV скасував юридичну класифікацію абортів як убивства³².

У цей період деякі Католицькі теологи які м'яко ставилися до абортів на ранніх термінах вагітності, і навіть прагнули виправдати їх в певних випадках, таких як згвалтування.

Відмінності в засудженні абортів на ранніх та пізніх термінах існували протягом більшої частини історії Католицької Церкви³³. Серед іншого, це виявлялося в різній довжині епітимії, що накладалася за аборти на різних термінах.

Лише у 1869 році папа Пій IX буллою «*Apostolicae Sedis*» скасував повернене Григорієм XIV пом'якшення засудження абортів на ранніх термінах вагітності внаслідок згвалтування та знову ввів відлучення від Церкви за аборти на будь-якому терміні вагітності³⁴.

З цього часу канонічне право Католицької Церкви припинило розрізняти аборти на ранніх і пізніх термінах, щодо відлучення від Церкви. Пій IX зробив зачаття моральною критичною точкою для будь-яких абортів після того, як проголосив у 1854 році догмат про Непорочне зачаття Діви Марії.

Непорочне Зачаття Діви Марії та аборт – дві теми, які досить складні і дискусійні, особливо в сучасному світі. Непорочне зачаття означає теологічне вчення, що Діва Марія була зачата без гріха, що робить її святішою за всіх інших створінь на Землі. Це вчення є важливою частиною Католицької теології і є одним з найбільш поважаних доктрин³⁵.

³² Див. Brind'Amour K. «*Effraenatam*» (1588), by Pope Sixtus V // The Embryo Project Encyclopedia, 2007.

³³ Див. Независимый исследователь. «*Одушевление*» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

³⁴ Див. Roman. *Catholicism and abortion access*. Pagan & Christian beliefs 400 BCE -1980 CE.

³⁵ Див. Irena OFS. *Урочистість Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії. Чому Непорочна завжди перемагає?* // <https://antoni.lviv.ua/uk/%D1%83%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C->

Аборт, з іншого боку, є практикою, коли вагітність припиняється перед тим, як народжується дитина. Ця практика є дуже складною та дискусійною, оскільки вона стосується моральних, етичних та релігійних питань. Католицька Церква вважає аборт серйозним порушенням Божої волі, оскільки кожне життя є священним і повинно бути захищеним з моменту зачаття.

Хоча Непорочне Зачаття та аборт не пов'язані прямо між собою, вони мають певний зв'язок з погляду на святість життя. Непорочне Зачаття означає, що Бог вважає життя святим та поважним, тому кожне життя повинно бути захищене. Аборт же, як порушення природної послідовності народження, порушує цей священний принцип.

Отже, ці поняття можуть допомогти нам краще розуміти значення та повагу до життя, які є центральними для Католицької теології та моралі.

У перехідний період між ХІХ-ХХ століттями вчення Католицької Церкви про аборти було максимально посилено відкиданням можливості будь-яких винятків із заборони абортів, куди входив випадок переривання вагітності внаслідок згвалтування.

У 1884 році, за понтифікату папи Лева ХІІІ, Конгрегація інквізиції (пізніше названа Конгрегацією доктрини віри) випустила директиву про неприпустимість краніотомії, операції з розсічення черепа немовляти, що проводилася на пізніх термінах вагітності в екстрених випадках.

У 1889 році Католицьким школам було заборонено викладати допустимість будь-якої операції, яка прямо руйнує життя плоду.

У 1895 році у відповідь на питання, чи можна у разі загрози життю матері індукувати передчасні пологи живого, але нежиттєздатного плоду, Конгрегація виключила це.

У 1902 році Конгрегація виключила допустимість вилучення недорозвиненого позаматкового ембріона для порятунку життя матері,

[%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%B4%D1%96%D0%B2/ \(07.12.2020\).](#)

повторивши раніше вказівку про необхідність прикладати зусилля для порятунку як матері, так і дитини³⁶.

Катехизм Католицької Церкви приділяє значну увагу співпраці третіх осіб з абортами. В документі зазначається: «Той хто спричинює аборт, якщо мета повністю досягнута, підлягає відлученню силою закону»³⁷.

Отже, з цього випливає, що кожна особа, яка дораджує зважитись на аборт, мовчить на цей моральний злочин та всіляко допомагає, несе відповідальність за аборт і на його душу лягає важка моральна провина.

З цього можемо зробити висновок, що кожна особа, яка радить аборт жінці, яка завагітніла внаслідок зґвалтування, безпосередньо причетна до гріха і несе відповідальність за цей вчинок. В цьому випадку Церква не хоче когось відлучити, чи не проявити милосердя, але показати людині важкість скоєного вчинку стосовно невинно-вбитої дитини в утробі матері.

У своїй енцикліці «*Evangelium vitae*» - папа Іван Павло II заявив, що позбавлення життя невинної людини в материнській утробі завжди є актом вбивства. Це ствердження підтверджено генетичними та ембріологічними даними, що дозволяє навіть невіруючій людині або гностику зрозуміти, що аборт є неприпустимим, незалежно від того, чи підтримує вона вчення Церкви³⁸.

Енцикліка пише наступне: Чи смерть заподіюють матері чи дитині – це завжди суперечить Божій Заповіді та самому голосові природи: «Не вбивай!». Бо життя як матері, так і дитини однаково святе, і ніхто не має права його відібрати, навіть державна влада³⁹.

У своїй енцикліці «*Mater et Magistra*» святий папа Йоан XXIII стверджує, що: «Людське життя є священним від моменту свого початку, оскільки воно є проявом Божого творчого діяння. Коли людина порушує закон життя, вона

³⁶ Див. Независимый исследователь. «*Одушевление*» эмбриона и различение раннего и позднего абортот.

³⁷ Див. Катехизм Католицької Церкви / Синод УГКЦ. – Жовква: Місіонер 2002, 2270.

³⁸ Див. Іван Павло II. Енцикліка *Evangelium Vitae*. Рим 1995, 81.

³⁹ Див. Енцикліка *Evangelium Vitae*, 60.

ображає Божественну велич та завдає шкоди собі, так і всьому людству»⁴⁰. Цей підхід є згідним з п'ятою заповіддю Божою «Не вбий».

На основі даного документу, ми можемо зазначити, що людське життя повинно користуватися належною повагою та піклуванням, оскільки бере свій початок від Бога і має в собі Божественне начало⁴¹. Це також підтверджується документом Католицької Церкви «Декларація про скоєння абортів» виданим Священною конгрегацією у справах доктрини віри⁴².

Отже, в загальному, аналізуючи документи Католицької Церкви, ми можемо зазначити, що Католицька Церква охороняє життя людини, незважаючи на її вік, стать та стан. Людське життя є найвищим пріоритетом та цінністю, і піклування та оберігання його є обов'язковим незалежно від його стадії розвитку. Аналізуючи погляди Святих Отців раннього періоду, документи Католицької Церкви, можна зазначити, що морально-етична проблематика абортів в усі часи існування Церкви була різко засудженою та морально не припустимою діяльністю.

У національному законодавстві питання абортів регламентоване у ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу України й у ст. 50 Основ законодавства України про охорону здоров'я, де передбачено, що штучне переривання вагітності може бути проведено за бажанням жінки при вагітності строком не більше 12 тижнів⁴³.

У відповідності до діючого законодавства, жінка може вчинити аборт в період від 12 до 22 тижня вагітності, у випадку передбаченого кримінальним законодавством України, а саме аборт після 22 тижня передбачає пряме порушення законодавства України, а головна статті 134 Кримінального кодексу України⁴⁴.

⁴⁰ Див. Іван XXIII. *Енцикліка Mater et Magistra*. Рим 1961, 194.

⁴¹ Див. *Енцикліка Mater et Magistra*, 195.

⁴² Див. *Декларація про скоєння абортів*, 8-9.

⁴³ Див. Вишневецька В. *Правові проблеми абортів* // Закарпатські правові читання: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (25-27 квітня 2014 року, м. Ужгород) / за заг. ред. В. Смоланки; відп за вип. Я Лазур, І. Полложин, - Ужгород 2014 Т.2. – 487.

⁴⁴ Див. Вишневецька. *Правові проблеми абортів*, 487.

Ще одним документом, який регулює аборти в Україні є «Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України» від 20.07.2006 № 508, в якому зазначено інструкцію для проведення штучного переривання вагітності. В наказі прописано основні методи акушерської допомоги жінкам, які вирішили штучно перервати вагітність⁴⁵.

У відповідності до зазначених документів, жінка має право вільно обирати, чи їй робити аборт чи не робити. У 2012 РОЦІ У Верховній Раді України було зареєстровано Законопроект про кримінальну відповідальність за аборт і про його повну заборону на території України, але як наслідок, це викликало значні обурення в суспільстві, демонстрації та мітинги тих, хто був проти такого підходу. В кінцевому результаті цей законопроект не пройшов. Деякі експерти зазначають, що для такого рішення в Україні недостатньо юридичних важелів та низька моральна складова молодого покоління⁴⁶.

1.2. Християнський погляд на вчинення абортів

З самого початку існування Церкви, християнська традиція у всій своїй сутності забороняла аборти у будь-якому випадку. Протягом своєї історії християнство вело боротьбу з проблемами абортів у світі, що, у свою чергу, сформувало цілу систему християнського вчення про аборти, їх моральну оцінку та формування християнського погляду на проблему абортів у будь-якому його вигляді, чи то внаслідок патології дитини, чи згвалтування і як наслідок небажаної вагітності⁴⁷.

В сьогоденні світі проблема абортів набуває все більше і більше поширення, кожного року у світі відбувається мільярди абортів, що у свою чергу формує новий виклик для Церкви і цілого християнського світу.

Загалом, у вченні Католицької Церкви аборт – це аморальний вчинок у будь-якому його прояві, спричинений вбивством невинної та беззахисної особи. Такий підхід у християнстві базується на 5 Заповіді Божій та словах Святого Письма.

⁴⁵ Див. Вишнеvsька. *Правові проблеми абортів*, 487.

⁴⁶ Див. Вишнеvsька. *Правові проблеми абортів*, 488.

⁴⁷ Див. *Декларація про скоєння абортів*, 13.

Визначивши поняття аборт у вченні Церкви, подамо також і визначення аборт з медичної точки зору. Аборт – це штучне переривання вагітності шляхом медичного втручання⁴⁸.

В нашу епоху, християнське вчення стало використовувати термін «особистість» та посилається на відкриття в галузі ембріології та генетики. Сучасне вчення стверджує, що зачаття дає початок людському життю, й ідентичність людини міститься в зародку, що зі свого боку виключає дозволеність чи пом'якшеність аборт внаслідок зґвалтування.

В інструкції Конгрегації доктрини віри 1987 року з цього приводу йдеться:

Це вчення про початок людського життя в зачатті, яке раніше затверджувалося в Декларації про скоєння аборт 1974 року, підтверджується, сучасними даними біологічної науки про людину, які визнають, що в зиготі, що виникла в результаті запліднення, вже утворена біологічна ідентичність нової людської особистості, тому вчинення аборт, неважливо через який наслідок, суперечить людському життю та його збереженню⁴⁹.

З цього ми можемо зробити висновок, про аморальність вчинку аборт внаслідок зґвалтування. Звичайно, ніякі експериментальні дані не можуть самі по собі бути достатніми для визнання духовної душі, проте висновки науки щодо людського ембріона дають цінний натяк для того, щоб розглянути за допомогою міркування присутність особистості в момент цієї першої появи людського життя.

Важливим документом є Катехизм Католицької Церкви, який у п'ятому Артикулі другої глави подає вчення щодо аборт. У відповідності до його вчення прямим обов'язком та необхідністю є «поважати та повністю захищати людське життя, від хвили його зачаття»⁵⁰.

Такий підхід викладений у вченні Катехизму Католицької Церкви базується на творі Тертуліана «Апологетик», в якому ранній християнський богослов пише: «Не вб'єш зародка аборт і не погубиш новонародженого, оскільки

⁴⁸ Див. *Що таке медикаментозний аборт та як він проводиться?* // <https://onclinic.ua/blog/abortion> (25.07.2014).

⁴⁹ Див. *Декларація про скоєння аборт*, 12.

⁵⁰ Див. *Катехизм Католицької Церкви*, 2270.

тільки Бог є володарем життя, який довірив людині високе завдання – стерегти та оберігати людське життя від моменту її зачаття»⁵¹.

Катехизм «Христос - Наша Пасха» зазначає, що аборт, також, вважаються і всі проведені маніпуляції в період вагітності жінки, які спрямовані на штучне переривання вагітності через знищення людських ембріонів⁵².

В результаті, кількість абортів у світі дуже збільшилася, а сам аборт перетворився на соціальну, моральну, правову проблему глобального масштабу. Проблема абортів розколює сучасне суспільство на два табори: прихильники ліберальної позиції закликають до свободи репродуктивного вибору та повної легалізації абортів, у той час як традиціоналісти вимагають законодавчої заборони абортів, як навмисного позбавлення життя. Остання позиція найбільш послідовно підтримується християнською релігією, згідно з уявленнями якої життя розпочинається з моменту зачаття.

В основах соціальної доктрини Церкви сказано:

Церква розглядає поширення абортів у нашому суспільстві як загрозу для майбутнього людства та очевидні прояви моральної деградації. При цьому, Церква вважає, що вірність біблійному та святоотцівському вченню про святість та бездіяльність людського життя не може бути поєднана з прийняттям «свободи вибору» щодо розпорядження плодом жінки⁵³.

Як додаткове підтвердження цієї думки використовувалася норма зі Старого Завіту у книзі Виходу, в якій зазначається, що коли б'ються чоловіки, і вдарять вагітну жінку, а вона передчасно народить, то взяти з винного пеню, а якщо буде смерть, то віддай душу за душу (Вих 21:22-23).

Навіть якщо припустити, що душа утворюється пізніше від тіла, не існує ніяких надійних методів точної фіксації моменту. У ситуації ж невизначеності слідє віддати перевагу принципу обережності, з позиції моралі та права найбільш правильною буде заборона абортів на будь-яких термінах протікання вагітності та не зважаючи на обставини зачаття нового життя.

⁵¹ Див. Church History and Abortion. *Second and third century fathers: Tertullian* // https://abort73.com/abortion/church_history_and_abortion/ (17.03.2017).

⁵² Див. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха» – Львів: Свічадо 2012, 267.

⁵³ Див. Декларація про скоєння абортів, 19.

Аналізуючи енцикліку Папи Івана Павла II «*Evangelium Vitae*» в якій зазначається: «Аборт – є умисним вбивством людського життя в початковій фазі його існування, причому відбувається це над тим, хто найбільше потребує нашої опіки та захисту: над дітям, яке має народитись». Папа відзначив, що це визначення не є просто релігійним переконанням, а відображає невід’ємну правду про людську природу та гідність кожної людської особи. І на основі даного визначення - папа Іван Павло II стверджує, що знищення невинного людського життя в материнській утробі завжди є вбивством. На основі цього, ми можемо стверджувати, що позиція Католицької Церкви є негативною та визначає аборт, як морально-неприпустиме діяння спрямоване на позбавлення людського життя дарованого Богом⁵⁴.

У пастирській конституції Другого Ватиканського собору «Радість і надія» заявляється, що, Бог, який є Господом життя, передав людям високу місію – зберігати життя, і людина повинна виконувати цю мету належним чином. Тому життя, починається з моменту зачаття, потрібно оберігати та піклуватись про нього. Аборт та вбивство дітей є жахливими злочинами проти життя⁵⁵.

Церква стверджує, що аборт є морально неприпустимим, проте це не є догмою. Навіть якщо Конгрегація віровчення зазначила, що для віруючих немає різниці між догмою та остаточним судженням щодо їх прийняття, це не означає, що несприйняття цього судження зрівняє віруючого з єретиком. У цьому питанні Церква керується пастирським принципом очікування та дозволяє своїм прихожанам зробити свідомий вибір, надаючи їм час для роздумів і узгодження власних поглядів з Учительством Церкви⁵⁶.

У сучасних суперечках щодо проблеми абортів позиція на захист життя представлена, перш за все, християнством. Католицька Церква, що відраховує початок людського життя з моменту зачаття, розглядає зростання кількості

⁵⁴ Див. Енцикліка *Evangelium Vitae*, 53-54.

⁵⁵ Див. II Ватиканський собор. *Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014, 51.

⁵⁶ Див. *Чи захищати право на аборт – це єресь* // <https://credo.pro/2019/04/234250> (08.04.2019).

абортів у світі, як показник крайнього падіння звичаїв у суспільстві та загрозу для існування людства. Церква віддає перевагу праву ненародженої дитини на життя перед правом жінки на репродуктивний вибір. Позиція християнства сформувалася у ситуації, коли проблема абортів вважалася периферійною, а філософську та правову думку демонструвало, скоріше за все, байдуже ставлення до неї⁵⁷.

1.3. Етично-моральна оцінка явища абортів в сучасному світі

Ще від I століття Церква засуджувала аборт та стверджувала про моральне зло такого вчинку, зробленого в будь-якій формі та через будь-які наслідки та причини, опираючись на цінність та дар людського життя, даного Богом, який є його повноцінним володарем. Аборт у будь-якому вигляді суперечить моральному закону, тому несе у собі важку матерію гріха та шкоду людському життю⁵⁸.

Дія абортів є гріхом, який відбирає батькам Божу благодать. У минулому за такі злочини людей відлучали від Церкви на 20 років. Оскільки ненароджені люди так само, як і дорослі, мають безсмертну душу, то після смерті батьки мають зустріч з душами своїх загублених дітей. Крім того, аборт негативно впливає на здоров'я жінки та може мати наслідки для майбутніх дітей. Він також може спричинити серйозні проблеми і потреби для самої матері і батька, які вчинили цей акт вбивства⁵⁹.

Сьогодні великого значення набуває питання абортів внаслідок згвалтування. Такий аборт, як і кожен вчинений аборт Церква засуджує, тому що причина вагітності і зачаття плоду не може бути важливішою за дар людського життя, який дарований Богом.

За вченням Отців Церкви, аборт є моральним злом у будь-якому випадку і має серйозні наслідки як для індивіда, так і для суспільства в цілому. Святе

⁵⁷ Див. Гусак. *Моральні підстави засудження Церквою абортів, евтаназії та допоміжних репродуктивних технологій*, 60-67.

⁵⁸ Див. Папа Павло VI. *Енцикліка Humanae Vitae*. Рим 1968, 14.

⁵⁹ Див. Шлемко. *Святі Отці про аборти*.

Письмо, яке подає Бога, як повноцінного володаря людського життя, того який вдихає в людину життя, не може мати винятків для окремого випадку вчинення вбивства шляхом абортів. Такий підхід до цінності людського життя, його важливості та зберігання, сповна демонструє Божий задум щодо людини і її існування у світі.

Сучасне Католицьке вчення стверджує, що життя виникає під час зачаття, й у ембріоні закладено ідентичність людської особистості. З цього положення Католицька доктрина виводить вимогу захисту ембріона, починаючи з зачаття, і наділення його правами, рівними з людською особистістю, основною з яких є право на життя.

Сучасна Католицька Церква займає найбільш жорстку позицію щодо абортів серед християнських Церков та інших релігій, забороняючи аборти за будь-яких обставин, включаючи такі як: загроза життю та здоров'ю жінки та внаслідок зґвалтування⁶⁰.

Католицька ієрархія прагне просувати законодавчі обмеження абортів у політиці, однак поки що не досягла успіху в цьому питанні, хоча багато вірних вважають аборт, як явище, аморальним, деякі католики згодні з тим, що аборти повинні заборонятися будь-якому випадку, але є й чимало католиків, які не поділяють вимогу заборони абортів на законодавчому рівні. При цьому, поширеність тих чи інших точок зору щодо цих питань залежить від регіональних особливостей, а також, від частоти церковної практики мирян⁶¹. Католицька Церква не обмежується декларацією заповідей усередині Церкви, але також намагається впливати на політику у світі в різних сферах.

У зв'язку з уявленням про аборт, як вбивство, офіційне вчення Католицької Церкви стверджує, що суспільство і держава повинні охороняти право людини на життя від зачаття до смерті, винятком не може бути ані патологія дитини, ані вагітність жінки внаслідок зґвалтування. Тому що, аборт – це аморальний

⁶⁰ Див. Бойко І. *Біоетика. Скрипти для студентів* // Видавництво Українського Католицького Університету. Львів 2008, 74.

⁶¹ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 60.

проступок спрямований на переривання людського життя і є вбивством повноцінної людини та особистості в лоні матері⁶².

На основі цього положення Католицька ієрархія виступає проти легалізації абортів та вимагає від Католицьких політиків просувати позицію Церкви законодавчо.

На сьогодні вважається допустимою, підтримка компромісних законопроектів католицькими політиками, які, хоча допускають аборти, але сприяють зменшенню їхньої кількості, наприклад, обмежуючи легалізацію певними випадками, чи вживаючи заходів проти умов, які ведуть їх росту⁶³.

Католицькі ієрархи по-різному ставляться до політиків, які підтримують закони про право на аборт.

У США, де є багато консервативних християн, тема абортів сильно політизована і використовується у передвиборній боротьбі. Деякі Католицькі ієрархи виступають за заборону приймати Причастя політикам, які, будучи католиками, підтримують легалізацію абортів. Виходячи з офіційних документів Католицької Церкви, ми можемо ствердити, що такий підхід є правильний, оскільки кожна особа, яка тим чи іншим способом сприяє вчиненні абортів у будь-якому його прояві чи то наслідку, несе безпосередню відповідальність за вбивство невинної та беззахисної особи і це є моральним злочином та важким гріхом⁶⁴.

Коли особа стверджує, що вона є вільною і свobodною особистістю, і не вбачає проблеми у вчиненні абортів внаслідок згвалтування, оскільки це не бажана вагітність, вона прямо порушує свободу особи, яка зародилася в її утробі, тим самим порушуючи основи справжньої свободи людини, а не викривленої під власні амбіції чи переконання. І така проблема сьогодні набуває щораз більшої актуальності та поширення в сучасному секуляризованому світі. Такий підхід з

⁶² Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 71.

⁶³ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 75-76.

⁶⁴ Див. Християнство і політика США. *Проабортивний сенатор в США поскаржився езуїтському журналу, що його не допускають до причастя* // <http://catholicnews.org.ua/proabortivniy-senator-v-ssha-poskarzhivsyajezuyitskomu-zhurnalu-shcho-yogo-ne-dopuskayut-do> (16.11.2021).

точки зору християнського вчення є неправильним та суперечить основам Божого задуму щодо людини та цінності її життя.

Людина, яка є духовною істотою, сотворена за образом і подобою Божою повинна відчувати до себе повагу зі сторони інших людей, і з цього випливають окремі норми позиції Католицької Церкви щодо абортів, наслідком яких є навмисне вбивство беззахисної особи в лоні матері, яка має моральне право на життя⁶⁵.

Ця особиста гідність є саме тим, що визначає ті нездоланні межі можливості панування людини над власним тілом і його функціями. Щоб мислити і діяти правильно, ми не можемо обмежуватися будь-яким частковим аспектом, який пропонує та чи інша наука з найбільшою технічною ефективністю⁶⁶.

Для того, щоб побороти цю проблему, Католицька ієрархія також виступає за прийняття законів, які б дозволяли католикам, які працюють у медицині, відмовляти пацієнтам у наданні послуг з абортів з релігійних міркувань, розглядаючи це як дотримання свободи совісті та уникнення важкого морального вчинку, який несе смерть іншій людині⁶⁷.

Наслідуючи логіку принципу подвійного ефекту, вчення Католицької Церкви допускає здійснювати такі медичні операції або терапію, результатом яких може стати загибель плоду, тоді як метою було лікування вагітної жінки, а не аборт. Як приклад такої операції сучасні католицькі теологи найчастіше наводять видалення матки у разі раку. Багато католицьких теологів розглядають, як такий приклад також видалення фаллопієвої труби у разі позаматкової вагітності⁶⁸.

Більш нові та щадні методи лікування позаматкової вагітності, що передбачають видалення тільки плодового яйця, є спірними серед католицьких

⁶⁵ Див. Гусак П. *На межі життя і смерті* // Вісник Інституту родини і Подружнього життя. Львівська Богословська Академія. Львів 2001, 62.

⁶⁶ Див. Войтила К. *Антропологічне бачення Humanae Vitae* // <http://www.christendom-awake.org/pages/may/anthrop-visionjp2.htm> (30.04.2008).

⁶⁷ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 76.

⁶⁸ Див. Брек И. *Священний дар життя. Православное християнство и біоетика* // Сполучені Штати Америки: видавництво «Паломник» 2004, 225.

теологів та лікарів. Багато католицьких моралістів вважають ці методи неприйнятними, оскільки в рамках католицької традиції вони можуть розглядатися як випадки прямого абортів.

Особливістю цього випадку є те, що ембріон поза маткою у будь-якому випадку фактично не має шансів вижити, а мотивацією лікарів є не саме знищення ембріона, але терапія, необхідна для збереження здоров'я та життя жінки⁶⁹.

Значний внесок у формуванні моральної оцінки абортів, в будь-якому випадку, включаючи згвалтування, було внесено за часів понтифікату святого Івана Павла II. Персоналістичні тенденції, які є в документах II Ватиканського собору, трансформуються у повноцінну систему персоналізму, поміщену в контекст християнського віровчення. Основою соціального вчення Католицької Церкви стає католицька антропологія, представлена як синтез томізму із персоналізмом.

Відповідно, всі питання соціального вчення Католицької Церкви розглядаються в аспекті персоналістичної норми. Іншими словами, сучасне соціальне вчення Католицької Церкви базується на ключовому принципі цінності людської особистості від моменту її зачаття і до смерті, обумовленої положеннями християнської антропології, яка розглядає людину як образ Бога. Панування Бога над життям людини є основою і гарантією самого права на життя кожної людини, що суперечить будь-яким діям, спричиненим на переривання людського життя⁷⁰.

Папа залишився на традиційній позиції – так, засудження абортів можна зустріти вже в «Навчанні дванадцяти апостолів»⁷¹.

⁶⁹ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 63.

⁷⁰ Див. *Хартія працівників охорони здоров'я* // Папська рада у справах душпастирства в охороні здоров'я. Львів 1999, 36.

⁷¹ Див. Кіндія О. *«Повчання Дванадцятьох Апостолів»* // Історичний коментар. ЛБА, Львів 2000, 4.

У Кодексі канонічного права 1983 року стверджується, що «той, хто робить аборт, довівши справу до кінця, підлягає відлученню за заздальгідь винесеним судовим рішенням»⁷².

Під ці норми соціального вчення папи Івана Павла II, підпадає інтерпретація поняття аморальності вчинення аборту внаслідок згвалтування⁷³.

Таким чином, право на життя залишається правом від зачаття до її природного завершення, і це право незмінне та не підлягає сумніву на будь-якій стадії людського життя. Відповідно засуджуються і експерименти над життям у зародковій стадії та аборти вчинені внаслідок небажаної вагітності, патології дитини та згвалтування⁷⁴.

Особливу небезпеку у вчиненні абортів, внаслідок згвалтування Церква вбачає в зневаженні людського життя, яке є Божим даром та порушенні свободи і волі ще ненародженої дитини в утробі матері.

До прикладу, вплив коаліції консервативних сил і Католицької Церкви в Сальвадорі призвели до повної криміналізації абортів та проголошення права на життя з моменту зачаття⁷⁵. Католицька Церква, у свою чергу, засудивши дії медичного персоналу та сім'ї дівчинки, прирівняла штучне переривання вагітності до терористичного акту. Такий крок керівництво держави зробило внаслідок судової тяганини в одному з міст держави, через вчинення абортів на пізній стадії, а Церква зумівши висвітлити свою позицію та моральну оцінку домоглася повної заборони абортів.

У моральному вченні Церкви підтверджується канонічна інтерпретація абортів внаслідок згвалтування як вбивства та підкреслюється неможливість благословення абортів, як злочину проти життя людської особистості. Крім того,

⁷² Див. *Кодекс канонічного права* // Богослов'я, духовність, теологія. Львів 1992.

⁷³ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 77.

⁷⁴ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 63.

⁷⁵ Див. *Аборти в Сальвадорі. Практика абортів у Сальвадорі, що триває* // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8_%D0%B2_%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%96 (4.12.2022).

надання жінці свободи вибору у розпорядженні життям плоду сприймається як ознака духовної кризи та загроза майбутньому людства⁷⁶.

До прикладу, у вченні Константинопольського патріархату йдеться:

Звісно, Церква визнає, що вагітність часто переривають через бідність, з розпачу, примусу, зґвалтування чи жорстокого поводження, і прагне відкрити шлях примирення для тих, хто не витримав цих жакливих умов. Незалежно від того, які обставини призвели до аборту, включаючи випадки про зґвалтування, він завжди призводить до безневинного забуття життя, що є трагедією. Якщо метою є відновлення відносин з Богом, то визнання цього факту повинно статися ще до повного покаяння, примирення та зцілення⁷⁷.

Католицька Церква завжди притримується вчення, що людське життя розпочинається від моменту зачаття дитини в лоні матері. Церква завжди говорить про цінність людського життя дарованого Богом⁷⁸.

Отже, після проведення дослідження у першому розділі та попереднього аналізу усього наведеного матеріалу, можна зробити наступні висновки:

В ході проведеного опрацювання теоретичного матеріалу, було визначено, що аборт – це аморальний вчинок у будь-якому його прояві, спричинений вбивством невинної та беззахисної особи.

У всій історії становлення та розвитку Церкви християнство забороняло аборт та гостро його засуджувало. Значна кількість християнських богословів та Отців Церкви у своїх вченнях висловлювало основні погляди на проблему абортів у усі періоди існування Церкви.

Аналіз опрацьованого теоретичного матеріалу в даному розділі надав можливість сформулювати та систематизувати основні вчення церковної спільноти на проблему гріха абортів, як важкого гріха та аморального діяння людини.

Опрацювання матеріалу дозволило зробити висновок, що християнська Церква у всі періоди свого існування забороняла аборти в будь-якому їх прояві, чи то внаслідок зґвалтування, чи то всупереч власним переконанням людини.

⁷⁶ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 78-79.

⁷⁷ Див. Москаленко В. *Біоетика: філософсько-методологічні, релігійні та соціально-медичні проблеми* // В.Москаленко, М.Попов. – Вінниця: Нова Книга, 2005, 85.

⁷⁸ Див. Бачинська Л. *Позиція Католицької Церкви щодо біоетичних проблем абортів й евтаназії: філософсько-правове осмислення* // http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_1/12.pdf (07.10.2022).

Такий підхід церковної спільноти допоміг сформувати сучасній Церкві концепцію вчення про аборт.

РОЗДІЛ 2

ДУХОВНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМАТИКИ АБОРТУ ВНАСЛІДОК ЗГВАЛТУВАННЯ

2.1. Згвалтування як форма насильства та приниження гідності жінки

В сучасному світі проблема згвалтування займає проблему величезного характеру, що у свою чергу залишає свої психологічні наслідки. В загальному, до сьогодні велика кількість науковців займалися дослідженням проблеми згвалтування як деструктивного явища. Особливо це питання набрало значної актуальності в Україні, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, коли російські солдати гвалтували українських жінок та дітей.

Сучасні психологи зазначають, що проблема згвалтування має в собі певну протяжність, оскільки питання не приділяється виключно статевим зносинам під час сексуального контакту, а йде далі, проблема згвалтування несе в собі суспільно небезпечні наслідки. За психологічними даними встановлено, що після абортів жінка часто втрачає внутрішній спокій і відчувається обмеженою. Після абортів можуть виникати конфлікти у сім'ї, на роботі, а також у взаєминах з друзями. Це зв'язано зі складними емоціями, внутрішніми суперечками та почуттями вини, які можуть впливати на стосунки та загальний стан психологічного благополуччя жінки¹.

Офіційна психологія стверджує, що проблема згвалтування як деструктивного явища залишає в людині багато років страждання. І побороти ті переживання та внутрішній психологічний дискомфорт стає інколи надзвичайно важко. Внаслідок сексуальних посягань - виникають порушення, що варіюються залежно від людини.

Сучасна американська психологиня Крістіна Блазі Форд стверджує, що:

Травма проблеми згвалтування справді є нав'язливим спогадом, який, на жаль, час від часу спливає та самопідтверджується. Цього механізму до ладу, поки що ніхто не знає, хоча

¹ Див. Дутчак Т. *Роздуми про аборти* // Християнський портал Кіріос. Вільнюс, монастир св. Йосафата 2014.

дослідження дуже серйозні. Ця пам'ять самопідтримується у дуже сильній формі. Позитивний спогад може ослабнути, а негативний – ні².

Кожна особа, яка пережила досвід зґвалтування, має в собі значні психологічні порушення, які необхідно лікувати. У всіх жінок у клінічній картині переважав депресивний фон настрою, що супроводжується вираженим страхом повторення ситуації насильства, тривогою, нав'язливими думками про насильство, що трапилось, побоюваннями, що до неї будуть гірше ставитися інші люди, уникненням соціальних контактів, суїцидальними думками. Постраждали намагаються максимально звужити коло спілкування, воліючи приховувати подію навіть від близьких, тим самим, позбавляючи себе будь-якої підтримки³.

Психологи визначають насильство, як реальне, або виражене у формі загрози навмисне застосування фізичної сили, або влади проти особи, соціальної групи, або суспільства, що призводить до негативних наслідків, що завдають шкоди людині (болю, каліцтву, смерті, психологічній травмі, порушення розвитку чи депривації). Тут ключовим є навмисне (невипадкове) завдання шкоди. Якщо хтось випадково або по необережності вдарив ліктем людину, що стоїть поруч, це не можна розцінювати як акт насильства, оскільки завдання шкоди не має навмисного характеру⁴.

В загальному, проблема зґвалтування у масовій свідомості розцінюється як негативне явище, тому всі помисли психологів та працівників правоохоронних органів, соціальних служб та педагогів спрямовані на попередження та викорінення цього соціально небезпечного явища.

Говорячи про роль проблеми зґвалтування в суспільному та особистому житті, слід враховувати не тільки саму агресивну дію, а ким, з якою метою, наскільки регулярно і в яких обставинах вона виконується. Офіційна психологія

² Див. Писня Н. *Кавано и Блази Форд под присягой. Две версии случившегося* // <https://www.bbc.com/russian/features-45678560> (28.09.2018).

³ Див. *Посібник із самопомоги для тих, хто пережив зґвалтування та зазнав сексуального насильства* // https://www.sarsas.org.uk/wp-content/uploads/2022/06/RCEW-Self-Help-Guide_A5_Ukrainian_10075-002.pdf, 26.

⁴ Див. Желтуха М. *Чому сексуальне насильство під час збройних конфліктів є міжнародним злочином?* // <https://jurfem.com.ua/chomu-seksualne-nasylstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-ye-mizhnarodnym-zlochynom/> (21.10.2021).

стверджує, що ця проблема має свою соціальну обумовленість, яку можна висловити у сучасному розумінні етики, моралі та моральності.

З духовної точки зору, згвалтування це аморальний вчинок, який несе в собі значні негативні наслідки для постраждалої особи. Сучасна біоетика ставить категоричне питання про допустимість проведення абортів загалом, оскільки цим торкається ціла низка морально-етичних проблем. Серед яких, природне право людини на життя, визначення пріоритету інтересів ненародженого немовляти та інтересів жінки, а також співвідношення професійних обов'язків лікаря з його морально-етичними установками.

Право Католицької Церкви поступово почало кваліфікувати дане діяння як злочинне і таке, що підлягає покаранню, що посягає на особистість потерпілої особи, а не на чийсь власність.

Істотну роль у цьому відіграла праця Іоанна Граціана, який вперше включив до складу злочину елемент «відсутність згоди». Праці великих учителів Церкви, в основі яких лежало вчення Святого Письма, рішення Вселенських Соборів та моральна складова християнського способу життя сформували основну концепцію духовного погляду на проблему згвалтування в сучасний період.

Сьогодні думка Церкви полягає в тому, що якщо навіть дівчина завагітніла внаслідок згвалтування, це не є причиною для того, щоб робити аборт. З погляду церковної духовності, кожне людське життя має абсолютну цінність, незалежно від того, за яких обставин сталося зачаття⁵. Ненароджене немовля - це все одно вже немовля, це людина, це жива істота. Кожна така людина має право на народження. Церква послідовно виступає проти абортів в будь-якому випадку і з будь-якої причини.

⁵ Див. Богословський відділ Патріаршої курії УГКЦ. *Захистімо зачатє життя: Богословські, морально-етичні та душпастирські засади моральної оцінки проблеми знищення ненароджених дітей* // Київ 2012, п.71.

2.2. Моральна оцінка абортів в богословських та психологічних джерелах

Термін «аборт» походить від латинського «*abotior*», що означає «померти до народження»⁶. Сучасний тлумачний словник української мови дає наступне визначення: «Аборт – передчасне переривання вагітності»⁷. Тема абортів викликає дискусію у галузі моралі, релігії, науки, медицини, сексології та політики, а хід цієї дискусії безпосередньо залежить від визначення статусу ембріона людської особи⁸.

Канонічні тексти християнських джерел не залишили будь-яких прямих згадок про аборти, проте, неканонічні тексти, повчання ранніх християнських авторів містять чимало згадок про засудження абортів в будь-якому прояві.

Так Дідахе, один із найперших і авторитетних християнських текстів (грецький оригінал датується кін. I - поч. II ст.), містить заповідь: «не вбивай дитину в зародку і народженого не вбивай»⁹. Ця заповідь міститься серед інших при описі «шляху життя».

У латинській версії «*Doctrina Apostolorum*», крім цього, міститься згадка про тих, хто робить аборти внаслідок згвалтування, виражена словом «*auortuantes*», в описах «шляху смерті», після слів «вбивці дітей»¹⁰.

Переклад Дідахе на українську мову, зроблений за грецьким оригіналом, не містить цього слова, а каже: «вбивці дітей, губителі Божого створіння»¹¹, не вказуючи конкретно смислового значення абортів.

Тексти багатьох ранньохристиянських письменників та Отців Церкви описують аборти внаслідок згвалтування, називаючи їх убивством ненароджених

⁶ Див. Лупій Л. *Біоетичні проблеми абортів. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* // Львів 2009, 310.

⁷ Див. Великий тлумачний словник української мови. *Аборт* // 7-е видання уклад. І голов. ред. Бусел В., Київ 2009.

⁸ Див. Левко Я. *Моральна оцінка «терапевтичного» абортів в католицькому та православному вченні* // https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/2515/Levko_mag.pdf?sequence=1&isAllowed=y (24.01.2023), 10.

⁹ Див. *Διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων. Κείμενο* // https://el.wikisource.org/wiki/Διδαχή_των_Δώδεκα_Αποστόλων (26.01.2023).

¹⁰ Див. Лупій. *Біоетичні проблеми абортів. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 311.

¹¹ Див. Наука дванадцятьох апостолів. *Дідахе. Джерела християнського сходу. Донікейська доба I – III ст.* // Львів: Видавництво «Свічадо» 2021, 5.

дітей. Такі твердження робили, наприклад, Афінагор Афінський, Тертуліан, Амвросій Медіоланський, Іоанн Златоуст та інші.

Однак, низка цих Отців Церкви, засуджуючи аборти, розглядали їх у сукупності з іншими гріхами, з якими вони були пов'язані, такими як аморальна поведінка, перелюб і свідомо загроза свого життя.

Ієронім Стридонський об'єднав аборти, перелюб і самогубство:

Деякі, коли дізнаються, що мають дитину через гріх, чинять аборти, використовуючи зілля. Часто вони вмирають самі й постають перед володарями нижчого світу, винними в трьох злочинах: самогубство, перелюбство та вбивство дитини¹².

Тему абортів внаслідок зґвалтування у ранньому християнстві не можна розглядати окремо від поширеного ситуативного контексту, такого як вагітність внаслідок сексуальної розбещеності, перелюбства, проституції та кровозмішення.

Саме собою осудження абортів внаслідок зґвалтування було нововведенням, запровадженим християнством, оскільки вже у Стародавній Греції клятва Гіппократа містила слова: «не вручу жодній жінці абортивний пессарій»¹³.

Ранні помісні церковні собори виділяли засудження абортів у тих випадках, коли цьому передували сексуальні порушення заповідей внаслідок зґвалтування, наказуючи винним багаторічне відлучення від Церкви, забороняючи приймати причастя, виключаючи з життя громади та вимагаючи вчинення епітимії.

Помісний собор, що відбувся в 306 році в Ельвірі (на півдні Іспанії), до смерті відлучив від Церкви жінок, які вчинили аборт після зради чоловікові, (канон 63). Собор також засудив тих, хто виготовляв абортивні засоби.

У 314 році помісний собор в Анкірі (сучасній Анкарі, на той час у Галатії Малої Азії) скоротив термін відлучення від Церкви до 10 років (канон 21)¹⁴.

¹² Див. Независимый исследователь. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего абортів.

¹³ Див. Етика. Біоетика. Лекція., Конспекти лекцій из Біоетика // <https://www.docsity.com/ru/etika-bioetika-лекція/7502000/> (24.05.2021).

¹⁴ Див. Канони Східної Православної Церкви // <https://sites.google.com/site/canonsoc/home/-canons-of-the-particular-councils/council-of-ancyra-314> (06.02.2023).

Анкірський собор, як і Ельвірський, засудив жінок за аборти, вчинені внаслідок зґвалтування, але вказав не подружню зраду, а будь-який позашлюбний зв'язок.

Деякі дослідники припускають, що, можливо, постанова Ельвірського собору про аборти застосовувалося не тільки до заміжніх жінок після подружньої зради, але і до безшлюбних після позашлюбного зв'язку.

Ще одне засудження абортів внаслідок зґвалтування прозвучало в 524 році на соборі в Лериді (Іспанія) і термін відлучення був скорочений до семи років¹⁵.

Особливістю постанови цього собору стало те, що аборти згадувалися разом із вбивством вже народжених дітей і, крім того, від Церкви відлучалися не лише жінки, а й чоловіки, які вступали з жінками у сексуальні стосунки, які призвели до абортів¹⁶.

Дослідники вказують, що це єдиний собор, який разом із жінками прямо засудив та відлучив від Церкви чоловіків, стосунки з якими привели жінок до абортів. Крім цього, собор засудив тих, хто дає жінкам абортивні зілля, причому набагато суворіше, ніж самих жінок, їм дозволялося прийняти причастя лише на порозі смерті¹⁷.

У 589 року Третій собор Толедо підкреслив засудження абортів, скоєних через небажання збільшення кількості дітей, разом із засудженням абортів, скоєних у результаті незаконних насильницьких відносин (зґвалтування). Подібного акценту на засудженні небажання збільшення кількості дітей у вигляді відлучення від Церкви на ранніх помісних соборах не звучало. Дослідники вважають, що це додавання стало результатом загального засудження будь-яких форм контролю за народжуваністю (в основі чого лежала ідея про призначення сексу тільки для розмноження).

¹⁵ Див. Брек. *Священний дар життя. Православне християнство и биоетика*, 60.

¹⁶ Див. Брек. *Священний дар життя. Православне християнство и биоетика*, 89.

¹⁷ Див. Брек. *Священний дар життя. Православне християнство и биоетика*, 89-90.

Єдиним допустимим способом контролю народжуваності в Церкві на той час вважалося помірність, а аборт і контрацепція однаково розглядалися неприпустимим втручанням у природний процес розмноження.

Сучасний погляд, який розрізняє аборт і контрацепцію, у той історичний період у християнстві не було, оскільки не було ясного біологічного знання про різницю між перериванням вагітності та запобіганням від неї¹⁸.

Внаслідок цього, наприкінці VI століття помісні церковні собори на Заході затвердили відлучення від Церкви не лише за аборти внаслідок згвалтування, а й за контрацепцію¹⁹.

Деякі сучасні автори на підставі цього стверджують, що церковна традиція боротьби проти абортів тоді мотивувалася не боротьбою за збереження життя ембріона (як це відбувається в сучасному пролайф-руху), а запереченням будь-якого сексу, навіть у шлюбі, без мети зачаття та народження дітей²⁰.

У сучасному християнстві немає спільної позиції щодо абортів внаслідок згвалтування. Сучасне католицьке вчення стверджує, що зачаття дає початок людського життя, й ідентичність людини міститься в зародку²¹.

Катехизм Католицької Церкви говорить про необхідність поваги та захисту людського життя, починаючи з зачаття, і про те, що до зародка потрібно ставитися так само, як до людської особистості²². Католицька Церква наполягає, що ембріон повинен мати такі ж права, як особистість, починаючи з права на життя.

Офіційне вчення Католицької Церкви не робить жодних винятків із заборони абортів, і коли це стосується вчинення абортів внаслідок згвалтування, включаючи такі випадки, коли вагітність є загрозою життю жінки.

¹⁸ Див. Лебідь Є. *Етичні науки проблеми і техніки* // Право на аборт. Суми 2016, 119.

¹⁹ Див. Брек. *Священний дар життя. Православне християнство и биоетика*, 89.

²⁰ Див. Лупій. *Біоетичні проблеми абортів. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 310.

²¹ Див. *Декларація про скоєння абортів*, 13.

²² Див. *Катехизм Католицької Церкви*, 2270.

У 1889 року Конгрегація доктрини віри заборонила будь-які медичні дії з видалення плоду, навіть якщо вони необхідні спасіння життя жінки²³.

1930 року папа Пій XI виключив застосування абортів внаслідок згвалтування для порятунку життя жінки. Іноді католицтво стрясають скандали, пов'язані з ригоризмом такого вчення про аборти, особливо, коли це стосується екстрених випадків.

Позиція сучасних Православних Церков багато в чому сходиться з Католицькою. Православні Церкви загалом засуджують аборти внаслідок згвалтування, прирівнюючи їх до вбивства. Однак, Православна Церква містить м'якшу риторику, коли йдеться про екстрені випадки, особливо такі як загроза життю матері. Православні заяви свідчать про необхідність виявляти поблажливість. Православні Церкви переважно несхвально ставляться до абортів внаслідок згвалтування, та патології плода. Однак окремі православні священнослужителі можуть мати більш м'яке відношення до абортів у подібних випадках²⁴.

Аборт може суттєво нашкодити фізичному і душевному здоров'ю матері, тому Церква вважає цей процес серйозною загрозою. Додатково, варто зазначити, що Церква виступає на захист найбільш уразливих і залежних істот – ненароджених дітей. З духовної точки зору, Церква ніколи не може затвердити вчинення абортів, навіть в найважливіших обставинах²⁵.

Церква не відкидає жінок, які здійснили аборт, але закликає їх до покаяння та подолання наслідків цього гріха. Для цього слід відвідати Храм, помолитись, отримати епітимію та брати участь у рятівних Таїнствах.

З давніх-давен Церква вважає аборт важким гріхом, еквівалентним вбивству. Християнські переконання вважають, що зародження людини є цінним

²³ Див. Інструкція *Donum Vitae*, 7.

²⁴ Див. Лавриш Ю. *Список Філарет: «Життя – це Божий дар, і люди мають зробити все для того, щоб його плекати»* // <https://upc.lviv.ua/publikatsiji/170-episkop-filaret-zhittya-tse-bozhij-dar-i-lyudi-mayut-zrobiti-vse-dlya-togo-shchob-jogo-plekati> (06.02.2023).

²⁵ Див. Декларація про скоєння абортів, 14.

даром від Бога, тому будь-яке посягання на життя майбутньої особистості з моменту зачаття є злочинним. Це підтверджується канонами Церкви.

Ненароджене немовля – це людина, створена на образ Божий. Відкинути це твердження - означає відкинути авторитет Біблії. Неможливо читати Псалом 138 і вірити в істинність написаного там, водночас, не вірячи, що життя, зачате в утробі, – це людське життя. Неможливо істинно вірити у Втілення і не усвідомлювати, що Немовля, зачате в утробі Марії Святим Духом, був Справжній Син Божий від моменту зачаття. І якщо ми істинно віримо Біблії, то й не повинно виникати питання, коли починається людське життя.

Знищення ембріона в утробі матері - це порушення прав людини на Богом дане життя. Порушувати питання про те, чи маємо ми справу з людською істотою, чи ні, означає лише заплутувати проблему. Факт полягає в тому, що Бог безсумнівно задумав створити людину, і людська істота, що зароджується, була навмисно позбавлена життя²⁶.

Католицька Церква в особі папи Павла VI у 1974 р. виступила із заявою про неприпустимість втручання у дітонародження та контролю над народжуваністю²⁷. Ця позиція є незмінною протягом існування Церкви і, незважаючи на деяку лібералізацію підходів до інших проблем сучасного світу, у цьому питанні залишається послідовною.

Ключовий момент Євангелія від Луки - це сцена зустрічі Марії, та її родички, Єлизавети, яка була вже на шостому місяці вагітності, а Марія ще на ранньому терміні (тільки недавно вона дізналася від Архангела Гавриїла радісну звістку). Навіть її опікун та обручник, Йосиф, ще нічого не підозрював. Цей уривок підтверджує, що зародки в материнських утробах – вже конкретні люди, призначені Богом для свого унікального життя.

Також і святі Отці Церкви, особливо пізніших часів, яким було вже відомо про те, що деякі жінки завдають собі викидня, суворо засуджували їх і підбурювачів, які дають для цього зілля.

²⁶ Див. Інструкція *Donum Vitae*, 1.

²⁷ Див. Декларація про скоєння абортів, 17.

Св. Василь Великий викривав як тих, хто сприяв абортам, так і жінок, які до них вдавалися: ... «ті, які дають зілля, що витравлюють немовля, суть вбивці, так само як і ті, які приймають, вбивають зародок отрути»²⁸.

Умисно погублений зачатий в утробі плід підлягає засудженню смертовбивства. Тонкого розрізнення плоду утвореного або ще неосвіченого – у нас немає. Бо тут належить стягнення не тільки за народження, але й за те, що жінка нашкодила самій собі, оскільки жінки, від таких замахів, дуже часто вмирають²⁹.

Проблема підпільних абортів, мабуть не вчора постала, як і її наслідки. Вони були, є і будуть, і вирішити їх здатна якраз не легалізація абортів, а заборона та контроль.

Ніде і ніким так не цінується життя людини, як у християнстві, оскільки кожна людина – це образ і подоба Бога, покликана до вічного життя. Віра вчить людей боротися з егоїзмом і розпачем, іншими пороками, і станами душі, що штовхають на аборт. Вона вчить жертвовній любові – бо тільки такою буває материнська любов.

Як зазначає св. Іван Павло II: «Людина отримала життя як скарб, якого їй не вільно змарнувати, і як талант для розумного порядкування, а за нього має звітувати перед своїм Господом»³⁰.

Вчить терпіння і несення свого хреста, іншими словами – вчить приймати реальність такою, якою вона є. Також віра дає втіху і нагорода приходить за працю. Діти – це благословення Боже та засіб спасіння для батьків.

Проблема абортів в психології є актуальною для всього людства протягом тривалого часу. Аналіз наукових точок зору показує, що ставлення до цього питання не може бути однозначним. Пов'язано це з невизначеністю статусу нового життя, яке тільки зароджується.

На думку наукової групи ВООЗ до показників, що впливають на прийнятність абортів, насамперед ставляться особистісні чинники. Страждання,

²⁸ Див. Правила Святых Отцов Православной Церкви с толкованиями. *Правило 8 Василия Великого* // Азбука веры azbyka.ru (7.03.2023).

²⁹ Див. Правила Святых Отцов Православной Церкви с толкованиями. *Правило 2 Василия Великого*.

³⁰ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 52.

спричинене небажаною вагітністю, є загальною проблемою для жінок, що належать до будь-якої етнічної чи релігійної групи, незалежно від рівня їхньої освіти чи належності до певного соціального клану³¹.

2.3. Складові моральної оцінки абортів внаслідок зґвалтування у вченнях Католицької Церкви

Одним із найбільш дискутованих питань у соціальній медицині є питання морально-правової оцінки абортів. Актуальним залишається питання законності цього вчинку. Це тому, що таке поняття, як «аборт», збирає зв'язки між людьми на різних рівнях свідомості.

Щодо визначення процедури абортів існують дві протилежні думки.

Перша думка: аборт – це суто особисте і приватне питання, яке не має відношення ні до кого, крім самої жінки, і ніхто не повинен у нього втручатися. Це лише один вид медичної процедури, і, як і будь-яке хірургічне втручання, всі проблеми вирішуються спільно лікарем і пацієнтом. Сучасна думка полягає у тому, що право на аборт належить до одного з репродуктивних прав жінки та закріплене на законодавчому рівні³².

Другий погляд є протилежним полюсом: аборт порушує моральні уявлення, тому тут є етичні проблеми. Адже перш ніж звернутися за медичною допомогою, жінці необхідно вирішити моральне питання: життя і смерть майбутньої людини, після звернення за медичною допомогою етичне значення цього питання не тільки не зникає, але навіть стає більшим складним. Внаслідок недостатньої уваги до моральної складової проблем абортів в Україні склалася критична демографічна ситуація, яка загрожує своїми наслідками майбутньому державі, адже рівень народжуваності не забезпечує простого відтворення населення³³.

³¹ Див. Всесвітня організація охорони здоров'я. *Безпечне переривання вагітності: Рекомендація для систем охорони здоров'я з практичних та нормативних питань* // Київ: «Європейське регіональне бюро» 2014, 95-108.

³² Див. Нарок Т. *Право на аборт як одне з репродуктивних прав жінки: Вступ до проблеми* // Аналітичний центр «ЮрФем» (23.03.2021).

³³ Див. Методичні розборки з основ біоетики та біобезпеки. *Біомедична етика (біоетика) як галузь медицини та предмет медицини. Предмет та основи біоетики та нооетики. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря. Вартість життя та здоров'я людини. Гідність та недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті. Принципи правдивості, інформованої згоди, конфіденційності (лікарська*

Коли мова заходить про аборт, незалежно від причини, що спонукає до цього, перше, що потрібно зробити, це визначити статус людського ембріона.

Ембріологія показує, що з моменту злиття яйцеклітини і сперматозоїда народжується новий організм, який містить свій унікальний набір хромосом, відмінний від генотипу батьків. З моменту злиття статевих клітин «організм починає ділитися, диференціюватися, організовуватися і рости»³⁴.

Суспільство нав'язує ідею, що ембріон – це всього лише людський плід, а не людина, особливо протягом першого триместру, тому переривання вагітності на цьому етапі здається невідносним до вбивства, особливо коли на карту поставлено життя чи здоров'я матері.

Папа Іван Павло II своєю енциклікою *Evangelium Vitae* каже:

Незалежно від того, смерть накладена на матір чи дитину, це завжди суперечить заповіді Божій і голосу природи: «Не вбий!» «Оскільки життя матері і дитини однаково священне, ніхто не має права його відбирати, навіть державні органи»³⁵.

Сьогодні аборти проводяться на різних етапах розвитку зачатої дитини. Наразі вчені мають можливість створювати-виробляти ембріони поза тілом матері, використовуючи методи штучного запліднення, і навіть формувати їх виключно для експериментальних цілей³⁶. А це в свою чергу означає, що «життя ембріона може перерватися ще до його перенесення в матку або до імплантації, коли про вагітність ще не йдеться»³⁷. Проте, слід підкреслити, що аборт – це не лише кінець нового життя, зачатого в утробі матері, а й поза нею.

У Катехизмі УГКЦ «Христос – наша Пасха» сказано: «Абортом є також усі дії, пов'язані з маніпуляціями, які призводять до знищення людських ембріонів, отриманих із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій»³⁸.

таємниця). Національні та міжнародні документи з питань біоетики та прав людини // Вінницький національний медичний університет імені Н. І. Пирогова – вищий навчальний заклад у Вінниці, 5.

³⁴ Див. Терешкевич Г. *Біоетика про статус людського ембріона* // <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/12137/1/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%93.%20%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0....pdf> (18.07.2018).

³⁵ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 41.

³⁶ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 86.

³⁷ Див. Романова О. *Які основні причини невдачі імплантації ембріона* // Київ (13.03.2023).

³⁸ Див. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*, 880.

Папа Франциск в одному з інтерв'ю сказав: «Я би зрозумів відчай дівчини зґвалтованої, але я також знаю, що негідно знищити людське життя, щоб вирішити цю проблему»³⁹.

Звичайно, діти повинні бути плодом не насильства, а плодом любові. Так само намір під час актів насильства може попередити жінку про болісні переживання, які можуть загрожувати її психічному здоров'ю.

Аборт не є виправданим, коли на кону стоїть психічне здоров'я матері. Заява стосується дітей, зачатих в результаті насильства, а також дітей, зачатих за нормальних обставин: захист психічного здоров'я матері не є виправданням для «терапевтичного» аборту⁴⁰.

У випадку вагітності внаслідок зґвалтування неможливо домагатися компенсації через справедливість, тим більше несправедливість як засіб припинення життя дитини, яка вже вагітна»⁴¹. Жінка, яка вирішила зробити аборт, насправді, не набагато краща за гвалтівника. Такий жорстокий вчинок лише посилить насильство та вчинить тяжкий моральний злочин. Важливо відзначити, що використання екстреної контрацепції у випадку зґвалтування має таку ж моральну цінність, як і аборт на останньому триместрі⁴².

Ніхто не може очікувати, що жінка прийме дитину після драматичного зачаття, але жінка зобов'язана її народити, хоча вона не зобов'язана брати дитину з собою для її виховання – жінка має моральне право, залишити дитину на усиновлення.

Жінки можуть зробити це анонімно та законно, залишивши свою дитину у так званому «вікні життя» без будь-якої кримінальної відповідальності, а головне – врятувавши життя дитини⁴³.

³⁹ Див. *Папа засуджує будь-які аборти, навіть унаслідок зґвалтування* // <https://credo.pro/2019/04/234053> (04.04.2019).

⁴⁰ Див. Терешкевич Г. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти* // Львів 2008, 195.

⁴¹ Див. Терешкевич. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти*, 195.

⁴² Див. Турчак О. *Це гріх не тільки жінки, а й чоловіка, рідних, медиків: інтерв'ю зі священником про аборти* // <https://te.20minut.ua/lyudi/tse-grih-ne-tilki-zhinki-a-y-cholovika-ridnih-medikiv-intervyu-z-svyas-1116951.html> (27.04.2023).

⁴³ Див. Управління охорони здоров'я. *Вікно життя* // medycyna.sm.gov.ua (21.05.2023).

Забороняючи аборти дітей, зачатих насильницькими методами, Церква захищає фундаментальне право кожної людини на життя: жодне людське, біологічне, економічне, соціальне чи моральне зобов'язання не надає справедливого та законного права безпосередньо розпоряджатися життям дитини⁴⁴.

Дитина, зачата в результаті зґвалтування, не винна в насильницькому або аморальному способі її зачаття. Аборти в такому випадку є категорично заборонені Католицькою Церквою, враховуючи те, що перебіг вагітності жодним чином не загрожує фізичному здоров'ю жінки. Однак Церква розуміє складну психологічну ситуацію жінки і просить її лише народити дитину, залишаючи за собою право віддати дитину на виховання в соціальні установи⁴⁵.

Стенлі Харакас характеризує аборт у випадках зґвалтування як важкий випадок з точки зору моральної оцінки, оскільки те, що відбувається, є неприродним (у більшості випадків виявлено жорстоке поводження з жінкою). Запобігання запліднення прийнятне, навіть бажане, з огляду на можливе зараження захворюваннями, що передаються статевим шляхом. Подібні дії необхідно вжити негайно (не пізніше трьох днів після статевого акту). Проте у більшості випадків саме жертва сексуального насильства спочатку все заперечує, тому такі медичні заходи стають неефективними. Якщо запліднення відбулося, у жінки є моральний обов'язок народити і, якщо можливо, в душі християнської любові прийнявши також виховати дитину⁴⁶.

Резолюція про людське життя, прийнята в 1980 році, говорить, що навмисний аборт є вбивством і злочином, навіть якщо зачаття відбувається за трагічних і жорстоких обставин, підкреслюючи, що всі засоби повинні бути використані для захисту людського життя⁴⁷.

⁴⁴ Див. Бойко. *Біоетика. Скрипти для студентів*, 100.

⁴⁵ Див. УГКЦ Храм блаженного Миколая Чернецького. *Проблема абортів. Аборт після насильства* // <https://charnetskyj.org.ua/articles/15-problema-abortu/> (31.07.2009).

⁴⁶ Див. Harakas S. *Contemporary Moral Issues Facing the Orthodox Christian* // Minnesota 1982, 86.

⁴⁷ Див. Протопапас В. *Аборти, ікономія и «тяжелые случаи»* // noabort.net (24.05.2023).

Патрік Рідон зауважує, що немає жодного психіатричного чи навіть теоретичного аргументу про те, що аборт має лікувальний ефект у випадку вагітності через згвалтування. Зауважте також, що аборт у цьому випадку все одно є аборт, навіть якщо він полегшує життя, але не для жертви⁴⁸.

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що практика абортів аж ніяк не нова, її використовували ще за 2000 років до нашої ери. Одним із видів абортів є «терапевтичний», який насправді невірно називають, а термін «переривання вагітності, при якій є загроза життю або здоров'ю матері» не можна назвати «лікуванням». Терапевтичний принцип може вступити в силу лише тоді, коли медико-хірургічна операція в організмі безпосередньо спрямована на лікування, чи навіть видалення органу або цілої частини тіла. Проте, кажучи про «терапевтичний» аборт - говоримо про видалення не частини материнського тіла, а про видалення тіла ненародженої дитини, яке відрізняється від тіла матері. Так званий «терапевтичний» аборт включає позаматкову вагітність, ракове переривання вагітності, еugenічний аборт і переривання вагітності, якщо психічне здоров'я жінки є під загрозою.

Завдяки великим досягненням сучасної медицини конфлікт між життям матері та життям дитини зведений до мінімуму, але в даному випадку все одно залишається потреба в моральній оцінці дій лікаря. Однак етична оцінка окремих підтипів цього «терапевтичного» абортів іноді складна і неоднозначна. Важливо підкреслити, що моральні оцінки також відрізняються залежно від того хто її дає: прихильники світської біоетики (соціокультурні, прагматичні, принципові, тощо) чи прихильники християнської біоетики⁴⁹.

Дане дослідження показує, що християнська біоетика за конфесією також має власну моральну оцінку даного явища. Проте актуальність дослідження є очевидною в рамках українського поліконфесійного середовища.

Слід підкреслити, що в католицькому розумінні моральна оцінка «терапевтичного» абортів базується передусім на гідності людської особи від

⁴⁸ Див. Брек. *Священний дар життя. Православне християнство и биоетика*, 234.

⁴⁹ Див. Шварц С. *Моральна проблематика абортів* // Львів 2008, 209.

моменту зачаття. Тому, будь-який аборт, навіть у випадку зґвалтування, не є морально виправданим.

При лікуванні жінок із діагностованою позаматковою або пухлинною вагітністю аборт може бути виконаний, якщо діє принцип подвійного наслідку, якщо виконуються чотири умови, оскільки це несприятливий наслідок і ні в якому разі не може використовуватися як мета або як засіб поведінки.

Опишемо їх наступним чином:

1. Наявність серйозної загрози для життя або здоров'я матері: аборт може бути виконаний тільки в тому випадку якщо позаматкова або пухлинна вагітність представляє серйозну загрозу для життя або здоров'я матері. Це є необхідною умовою для проведення абортів згідно з принципом подвійного наслідку.

2. Інші методи лікування можуть бути застосовані: перш ніж вирішити про проведення абортів, лікар повинен переконатися, що немає інших методів лікування, які можуть бути ефективні в даному випадку. Якщо інші методи лікування неприйнятні або недостатньо ефективні, може бути розглянута можливість проведення абортів.

3. Відсутність інших можливостей врятувати життя плоду: якщо аборт проводиться для врятування життя або здоров'я матері, лікар повинен переконатися, що нема інших можливостей врятувати життя плоду. Якщо існуючі медичні методи не можуть бути застосовані з певних причин або не забезпечують достатньої ефективності, може бути розглянутий варіант абортів як останнього засобу для збереження життя матері.

4. Аборт не може бути використаний як мета або засіб поведінки, оскільки це несприятливий наслідок. Аборт може бути розглянутий тільки як допоміжний засіб для збереження життя матері та зменшення її страждань. Окрім того, аборт має бути проведений згідно з медичними протоколами та законодавством країни, де він здійснюється⁵⁰.

⁵⁰ Див. Принципи біоетики. Принцип подвійного наслідку // <https://www.vnmu.edu.ua/downloads/zaggigiena/20150924-135007.doc> (23.05.2023).

Отже, при виконання всіх чотирьох умов, аборт може бути розглянутий як один з можливих методів лікування при позаматковій або пухлинній вагітності з метою збереження життя та здоров'я матері. Принцип подвійного наслідку використовується для того, щоб дозволити проведення медичних процедур, які можуть мати негативні наслідки, але здійснюються з метою досягнення позитивних результатів.

Моральна оцінка перерахованих видів «терапевтичного» абортів різна, а часом, і досить складна. Переривання вагітності дуже негативно впливає на організм матері, викликаючи різні фізіологічні ускладнення і навіть смерть жінки.

Важливо, що штучне переривання вагітності також може призвести до серйозних наслідків, таких як викидень, передчасні пологи при другій вагітності, загроза позаматкової вагітності, що вплине не тільки на саму жінку, але і на її майбутніх дітей⁵¹.

Важливо відзначити, що аборт впливає на психологію жінки. Внаслідок абортів жінка може відчувати депресію, постійне почуття провини, жалю, нервові збудження, сексуальні розлади, проблеми зі сном, втрату самооцінки, самоприпинення, емоційну апатію та песимістичний вигляд, проблеми у спілкуванні з родичами, втрата пам'яті, схильність до вживання наркотиків, раптова зміна особистості та інші.

Наявність цих наслідків називається постабортним синдромом (ПАС)⁵².

Отже, після абортів у жінки можуть бути як фізіологічні проблеми з тілом, так і психологічні проблеми з душею. Абсолютним міфом є і те, що аборт допоможе забути про згвалтування. Переривання вагітності ніколи не призводило до порушень пам'яті. Замість одного страшного спогаду буде два: про згвалтування і про аборт – як вбивство. А якщо друге викликає у жінки радість – це вже, на жаль, говорить про деградацію⁵³.

⁵¹ Див. Терешкевич. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти*, 198.

⁵² Див. Турчак О. *Аборт назавжди залишається у підсвідомості* // <https://te.20minut.ua/lyudi/zhinka-vidchuvala-fantomni-ruhi-ditini-yaka-ne-narodilas-cherez-visim--11112845.html> (11.12.2020).

⁵³ Див. Матвеева В. Чому Бог допускає зачаття при згвалтуванні // <https://credo.pro/2012/08/66945> (06.08.2012).

РОЗДІЛ 3

ПАСТОРАЛЬНА ДОПОМОГА ОСОБАМ ЯКІ ЗАВАГІТНІЛИ ВНАСЛІДОК ЗГВАЛТУВАННЯ

3.1. Пасторальна підтримка жінок, що пережили згвалтування

У сучасному світі спостерігається зростаюча увага до проблеми згвалтування, особливо в контексті підтримки жінок, які стали його жертвами. Культура, яка раніше приймала толерантність до таких випадків (звинувачення жертв, об'єктивація, сексизм, виправдання насильства, осудження на підставі сексуальної активності), сьогодні набуває нових відтінків і завдає шкоди суспільству загалом. Кожна жінка, яка випробувала травматичний досвід згвалтування, потребує особливої допомоги та уваги, щоб знаходити підтримку і вилікування¹. Для того, щоб пройти шлях зцілення, жінка повинна отримати як фізичну так і духовно-моральну допомогу, спрямовану на подолання усіх наслідків згвалтування.

Одна з речей, про яку ми повинні чітко розуміти, полягає в тому, що Боже Слово рішуче засуджує вразливих, чи то тому, що вони бідні, чи слабкі, чи несвідомі, чи неспроможні, чи інваліди². Незалежно від причин уразливості, усі вони створені на Божий образ і гідні захисту. У Святому Письмі ми неодноразово читаємо про Божу особливу турботу про вразливих і знедолених людей і про те, як люди повинні виявляти таке ж співчуття до них. Турбота про цих жертв є частиною втілення любові Христа до них³.

Цинічне зловживання жінками, які глибоко постраждали від актів сексуального насильства є морально неприпустимим⁴. Важливим завданням

¹ Див. Кобиляцька В. *Як допомогти жінкам які пережили згвалтування?* // <http://web-source.unichack.com/109481413?at=3ebfe69417ef41338e27a5c0be4e42ca&au=ea421721b9134469af1ba5280c8744b> 1 (07.04.2022).

² Див. Johnson T. *The unspoken truth: a practical guide for pastors, helping abusers break the cycle of sexual abuse* // Liberty university baptist theological seminary. Lynchburg, Virginia 2015, 148.

³ Див. Tory Flynn & Dr. Diane Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims* // <https://www.careleader.org/unthinkable-happens-ministering-rape-victims> (16.10.2017).

⁴ Див. Doerflinger R. *Pro-life activities. Life issues forum: Supporting Both Victims of Rape (en espanol)* // U.S. Conference of Catholic Bishops // <https://www.usccb.org/committees/pro-life-activities/life-issues-forum-supporting-both-victims-rape> (19.07.2013).

душпастирського супроводу постраждалої особи є допомогти їй відновити свій нормальний життєвий стан, повернутися до повноцінного життя.

Сучасні християнські психологи дуже часто рекомендують жертвам зґвалтування використовувати Святе Письмо, для того щоб висловити за його допомогою увесь біль який в них криється. Завданням пасторальної підтримки жінки, яка пережила зґвалтування є допомогти такій постраждалій особі не боятися розповісти те, чого вона боїться найбільше⁵.

Рекомендується використовувати псалми від плачу до хвали (Псалом 13, 22, 31, 35, 59, 71, 79, 80, 88, 120)⁶, в яких описується біль, внутрішні переживання та страхи⁷.

Постраждала особа, повинна зрозуміти, що їй не потрібно боятися, що її розуміють, її люблять, приймають та розуміють, а головне вона є любленою самим Богом, який помер заради неї і співстраждає з нею у всіх її переживаннях, Він є поруч і завжди буде поруч з нею⁸.

В Україні досі тривають бойові дії, страшно уявити собі, що переживають люди на окупованих територіях, де не має жодної можливості для нормального та повноцінного життя, перебуваючи під постійним терором військових РФ. Сьогодні більшість українських психологів зазначають, що Україна, як демократична держава повинна взяти на себе повну відповідальність за забезпечення основних потреб жінок, які пережили зґвалтування. Постраждалі особи повинні знати і відчувати, що вони є героями, які змогли вижити і стараються повернутися до нормальних умов життя. Оскільки повага, охорона та турбота людського життя зумовлені його особливою вартістю⁹.

⁵ Див. Advice and guidance from the college of bishops. *Guidance on the pastoral care for survivors of sexual abuse both past and present* // Scottish episcopal church. Provincial office for the protection of children and vulnerable adults // <https://www.scotland.anglican.org/wp-content/uploads/2015/04/Guidance-on-the-Pastoral-Care-for-Survivors-of-Sexual-Abuse.pdf> (14.04.2023), 11.

⁶ Див. Пресвітеріанская Церковь «Сион». *Псалми плача – реальность нашего современного мира* // <https://zion-church.kz/konspekt-propovedi/psalmy-placha-realnost-nashego-sovremenno-mira/> (05.10.2018).

⁷ Див. Flynn & Langberg. Pastoral care and refuge for rape victims. Help victims say what they might be afraid to say.

⁸ Див. *Енцикліка Evangelium Vitae*, 99.

⁹ Див. *Хартія працівників охорони здоров'я*, 32.

Останні дані свідчать про те, що в Україні відбувається 171 розслідування сексуального насильства проти українців, які були вчинені російськими військовими. Загалом серед потерпілих - 119 жінок, 39 чоловіків та 13 неповнолітніх. Проте, ці цифри відображають лише випадки, які були доведені до правоохоронних органів і підтверджені співпрацею зі слідством¹⁰.

Фактична кількість насильницьких дій може бути більша, адже багато людей, які стали жертвами сексуального насильства, не звертаються до поліції через різні причини, такі як страх помсти з боку окупантів, стигматизація в суспільстві, та обмежений доступ до послуг зв'язку зі складною безпековою ситуацією, масовими переміщеннями населення та відсутністю інфраструктури на тимчасово окупованих територіях.

За словами Прамілі Паттен спеціальної представниці Організації Об'єднаних Націй з питань сексуального насильства в конфлікті, масштаб проблеми важко оцінити через умови конфлікту та труднощі із зверненням до правоохоронних органів¹¹.

Своєчасний духовно-психологічний та пасторальний супровід, а також профілактика розвитку психічних розладів у осіб, які стали жертвами різних форм насильства та зловживань, дозволять значною мірою запобігти розвитку патологічних психогенних станів у потерпілих, а за їх наявності – забезпечити адекватне лікування та реабілітацію¹².

Пасторальна підтримка жінок, які пережили зґвалтування є актуальним завданням для сьогодення, оскільки кожна людська особа є створіння Божим і

¹⁰ Див. Небога А. *Як в Україні допомагають жінкам, які пережили сексуальне насильство під час війни* // [https://18000.com.ua/strichka-novin/yak-v-ukrayini-dopomagayut-zhinkam-yaki-perezhili-seksualne-nasilstvo-pid-chas-](https://18000.com.ua/strichka-novin/yak-v-ukrayini-dopomagayut-zhinkam-yaki-perezhili-seksualne-nasilstvo-pid-chas-chas-)

<https://18000.com.ua/strichka-novin/yak-v-ukrayini-dopomagayut-zhinkam-yaki-perezhili-seksualne-nasilstvo-pid-chas-chas-vijni/#:~:text=%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%20%D0%B7%D2%91%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%20%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8,%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%2C%20%D1%81%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B0%20154> (14.05.2023).

¹¹ Див. Небога А. *Як в Україні допомагають жінкам, які пережили сексуальне насильство під час війни*.

¹² Див. Лазос Г. *Посттравматичне зростання: теоретичні моделі, нові перспективи для практики* // Актуальні проблеми психології. Том 1. Випуск 45, 120.

ввірена материнській турботі Церкви¹³. Правильний підхід, спільна молитва та розмова з постраждалою особою – це ключові моменти пасторальної підтримки жінок, в контексті їх шляху до подолання наслідків сексуального насильства. Це надзвичайно складний шлях, оскільки жертви переживають внутрішню кризу, кризу віри, психологічну кризу та моральну нестійкість¹⁴.

Вони часто заперечують любов Бога, Його підтримку, дають питання чому Бог це допустив, де Він був, чи Він цього не бачив, чому Він мені не допоміг?

І щоб допомогти таким постраждалим та вразливим особам, варто давати їм можливість самим дати відповідь на ці запитання. Для цієї пасторальної підтримки варто цитувати Святе Письмо, ті псалми, вірші та уривки, які вповні можуть віддзеркалити ті всі внутрішні переживання особи, її біль та внутрішнє вигорання¹⁵.

Постраждала особа повинна зрозуміти, що вона може розповісти про все Богові, віддатися в Його милосердя, Його любов, яка є більшою від усякого болю та внутрішніх переживань. Адже цитуючи Святе Письмо, промовляючи псалми та вірші, така особа може сама знаходити відповіді на свої запитання, промовляючи до Бога Його ж словами зі Святого Письма.

Так до прикладу як це робив Христос, який молився будучи прибитим до хреста, промовляв до Бога словами з Псалма 22: «Боже мій, Боже мій, чому Ти мене покинув?» (Мт 27:46)¹⁶.

Важливо також згадати, молитву «Отче Наш», якої нас навчив Христос. Він сам молився до Бога, коли йому було важко, страх і внутрішнє переживання огорнули Його серце. Саме молитву «Отче Наш», потрібно рекомендувати молитися таким особам, адже саме в цій молитві закладено все, саме в цій

¹³ Див. Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. *Програма протидії абортам в Україні УГКЦ* // <http://zdorovia.ugcc.org.ua/prohrama-protydiji-abortam-v-ukrajini-uhkts> (15.05.2023).

¹⁴ Див. Advice and guidance from the college of bishops. *Guidance on the pastoral care for survivors of sexual abuse both past and present*, 15.

¹⁵ Див. Flynn & Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims. Remind victims of God's central plan in our lives*.

¹⁶ Див. Пресвітеріанская Церковь «Сион». *Псалми плача – реальность нашего современного мира*.

молитві людина просить прощення за свої провини, які вона вчинила супроти небесного Отця¹⁷.

Такий підхід дозволяє прив'язати особу до читання Святого Письма, його розуміння, а з ним краще зрозуміти, що вона є любленою Богом. Цей спосіб допоможе зв'язати таких осіб зі Святим Письмом на основі правдивості їхнього досвіду, і це пов'язує їх із Богом, Богом, який є любов'ю¹⁸.

Лише професійна психологічна допомога, та правильно побудована програма пасторального супроводу а також спільна молитва - здатна повернути таким жінкам жагу до життя, розбудови здорових стосунків із близькими, здатність розвиватися та дивитися вперед і не піддаватися впливу шкідливих залежностей¹⁹.

Через пасторальний супровід, підтримку та служіння священника появляється любов Бога до людини, його піклування та переживання за неї²⁰.

Кожна жінка, має надзвичайно сильне та унікальне розуміння дійсності. Вона здатна берегти життя у різних складних умовах, вміє послужити іншому та присвятити себе для служіння іншій особі. Бути жінкою, це означає не тільки констатувати факт статевої приналежності, але бути жінкою це відповідати своєму покликанню, це умова найтіснішого зв'язку людини з Богом, життя разом з Ним та Його запорукою²¹.

Кожна жінка має право на себе, має право і на відчуття, які приносить статеве життя у шлюбі²² – і завданням пасторального супроводу є відновити в постраждалій особі це почуття власної гідності, власного усвідомлення того, що

¹⁷ Див. Катехизм Католицької Церкви, 2761-2766.

¹⁸ Див. Гридковець Л. *Аборт. Як зупинити жінку, яка хоче зробити аборт* // <http://christianpsychology.org.ua/zitya/3948-abort-yak-zupiniti-zhnku-yaka-hoche-zrobiti-abort.html> (7.12.2015).

¹⁹ Див. *Психологічна допомога жінкам, які пережили сексуальне насильство від російських військових* // <https://ffu.foundation/cases/psikhologichna-dopomoga-zhinkam-i-aki-perezhili-seksualne-nasilstvo-vid-rosiiskikh-viiskovikh> (16.05.2023).

²⁰ Див. *Хартія працівників охорони здоров'я*, 63.

²¹ Див. Мартинюк Ю. *Чи дійсно сильна слабка стать? Рівність прав і християнство* // <http://xic.com.ua/zhyttja/21-problema/485-chy-dijсно-sylna-stat-slabka-rivnist-prav-i-hrystyjanstvo-prodovzhennja> (16.05.2023).

²² Див. Гусак. *На межі життя і смерті*, 9.

вона є образом і подобою самого Бога, який в любові її створив і продовжує любити незважаючи ні на що²³.

Пережите насильство накладає свій відбиток на психіку людини. Жертви насильства є групою ризику формування затяжних, глибоких психічних розладів. Для надання пасторальної підтримки жінкам, які пережили зґвалтування, священник покликаний показати такій особі, що вона не сама, що вона не залишилася один на один з своєю проблемою і її всі відкинули²⁴.

Священник повинен показати їй шлях до зцілення, шлях до вилікування ран сексуального насильства. Це розмовна терапія, яка може допомогти жінкам відчувати підтримку та розуміння у важкий для них період²⁵.

Пасторальна підтримка повинна використовувати практику молитви, та інші духовні практики, які б допомогли потерпілим жінкам заспокоїтися та знайти внутрішній мир та спокій²⁶.

Усвідомлення недоторканості та поваги до людського життя, має особливий пріоритет над іншими людськими правами в її житті²⁷.

Пасторальний супровід та підтримка особи яка постраждала внаслідок зґвалтування полягає в забезпеченні її духовних, релігійних та психологічних потреб - це безпосереднє фундаментальне право людини.

Така турбота та підтримка базується на біблійних принципах: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших – ви Мені зробили» (Мт 25:40), «Люби свого ближнього, як самого себе» (Мт 22:34), з цього випливає прямий обов'язок церковної спільноти до служіння таким людям, обов'язок пасторального супроводу, підтримки та всебічної допомоги.

Для ефективного пасторального супроводу повинні бути створені належні умови. Постраждала особа повинна відчувати безпеку, оскільки за твердженням

²³ Див. Johnson. *The unspoken truth: a practical guide for pastors, helping abusers break the cycle of sexual abuse*, 148.

²⁴ Див. Johnson. *The unspoken truth: a practical guide for pastors, helping abusers break the cycle of sexual abuse*, 153.

²⁵ Див. Advice and guidance from the college of bishops. *Guidance on the pastoral care for survivors of sexual abuse both past and present*, 15.

²⁶ Див. Муквеге Д. *Комплексна допомога для осіб, які пережили сексуальне насильство в умовах конфлікту* // http://wicc.net.ua/media/Handbook-Care_for_SV, 8-9.

²⁷ Див. *Хартія працівників охорони здоров'я*, 84.

психологів, людина може розповісти все, лише тоді, коли вона відчуває спокій та свою безпеку. Вона повинна відчувати, що священник дає їй відчуття безпеки, створює умови спокою²⁸.

Такий підхід дозволить постраждалій особі відкритися на допомогу для зцілення її ран, повернення до нормального способу життя та позбавлення внутрішніх страхів та переживань²⁹.

Отже, на основі вище викладеного матеріалу, можемо зазначити, що комплексна пасторальна підтримка осіб, які пережили зґвалтування повинна базуватися на наступних принципах допомоги:

1) Вислухати постраждалу особу (надати психологічну та духовну підтримку, постаратися зрозуміти потреби та бажання особи);

2) Зрозуміти ситуацію постраждалої особи з середини (постаратися увійти в проблеми особи);

3) Розробити план пасторального супроводу (розписати дні зустрічей, створити план зустрічей, визначити методи роботи, розповісти про це особі, разом молитися перед початком пасторальної праці).

Такий підхід дозволить правильно реалізувати програму пасторальної підтримки особи, яка пережила зґвалтування, відчувати себе потрібною, цінною та відчувати в собі людину, яку поважають, цінують, люблять та хочуть допомогти³⁰.

Також це дозволить реалізувати на практиці завдання Церкви – опіки над своїми дітьми та виявити через пасторальну допомогу ласкаву любов Бога до людини, який не залишає людину з її проблемами на одинці, а є присутній поруч з нею.

²⁸ Див. Advice and guidance from the college of bishops. *Guidance on the pastoral care for survivors of sexual abuse both past and present*, 15.

²⁹ Див. Johnson. *The unspoken truth: a practical guide for pastors, helping abusers break the cycle of sexual abuse*, 148.

³⁰ Див. Муквеге. *Комплексна допомога для осіб, які пережили сексуальне насильство в умовах конфлікту*, 9.

3.2. Пасторальний аспект допомоги вагітним жінкам внаслідок зґвалтування

Багато жінок сьогодні, незалежно від кольору шкіри, раси, віку чи релігії, зазнають зґвалтувань. Криза зґвалтувань зростає щодня, і це свідчить про те, що жінки в небезпеці навіть у своїх домівках. Зараз значної актуальності набуває питання підтримки, душпастирського супроводу та допомоги жінкам, які пережили зґвалтування під час тимчасової окупації українських територій зі сторони російських солдатів.

Велика кількість жінок внаслідок цього завагітніли, що у свою чергу вплинуло на їх психологічний, моральний та духовний стан³¹.

Проблемою є те, що більшість з них не хоче виношувати дитину від російського окупанта і як наслідок звертається до медичних установ за послугами абортів.

Така значна проблемна ситуація, яка склалася в сучасних умовах в Україні формує нові виклики для Церкви, яка покликана проповідувати життя та відкидати будь-який вид вбивства. Церква – це місце для всіх потребуючих. Тому це має бути безпечна атмосфера, де жертви зґвалтування можуть поділитися своїм досвідом зґвалтування. Як зазначає Св. Івано Павло II: «Від моменту зачаття, життя нової людини не належить ні матері ні батькові, а виключно самій зачатій людині та Богові»³².

Пасторальний аспект допомоги жінкам у їх супроводі при вагітності внаслідок зґвалтування повинен базуватися на принципах Святого Письма, офіційного вчення Католицької Церкви та віри в Бога, оскільки Церква має бути місцем, де жінки почуваються вільно, можуть молитися та практикувати свою віру в Бога. Тому Церква має бути голосом тих, хто вижив, де справедливість може восторжествувати і воля Божа здійсниться³³.

³¹ Див. Doerflinger. *Pro-life activities. Life issues forum: Supporting Both Victims of Rape.*

³² Див. Гусак. *На межі життя і смерті*, 21.

³³ Див. Doerflinger. *Pro-life activities. Life issues forum: Supporting Both Victims of Rape.*

Для більш детального розкриття основних елементів пасторального аспекту допомоги вагітним жінкам внаслідок зґвалтування представлю наступні етапи пасторального супроводу:

1. Найважливішим етапом пасторального аспекту допомоги вагітним жінкам внаслідок зґвалтування має стати розуміння Церкви, їх прийняття. Така особа, якій важко прийняти дитину, важко усвідомити та змиритися з своєю вагітністю повинна відчувати розуміння зі сторони священника, а не засудження та відкинення. Бо тільки розуміння один одного формує підстави для налагодження стосунку та потенційної співпраці з потерпілою особою. Кожен священник, який працює з такими людьми повинен усвідомити те, що він є голосом Бога для них, він є тим кому вони можуть відкритися, пожалітися та розповісти про свої проблеми та внутрішні переживання. Священник повинен стати добрим батьком, який приймає і розуміє свою дитину³⁴.

Священник повинен на початковому етапі розуміти, що такі особи є перевантажені, вони бояться, вони хочуть ізолюватися, бо думають, що люди подумують про них погано. Вони почуваються безпорадними, вони можуть мати міжособистісні труднощі, їхня віра може бути зруйнована, і вони часто несуть сором, навіть якщо це сором кривдника, а не їхній³⁵.

Отже, на першому етапі пасторального супроводу та допомоги вагітним жінкам внаслідок священник, як добрий пастир повинен вислухати, зрозуміти та прийняти таку особу, разом з нею молитися, читати та розважати над Святим Письмом, він повинен бути поруч, щоб змогти працювати далі та поступово переходити до наступного етапу, який включає в себе вже безпосередню працю на прийнятті постраждалою жінкою своєї вагітності, своєю майбутньої дитини.

2. Другий етап пасторального супроводу та допомоги вагітним жінкам внаслідок зґвалтування повинен базуватися на вченні Католицької Церкви про життя людини від її зачаття до моменту смерті.

³⁴ Див. Flynn & Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims. Assess victims' particular struggles.*

³⁵ Див. Flynn & Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims. Assess victims' particular struggles.*

«Життя людини до народження є повноцінним у кожній фазі власного розвитку... Народження дитини означає продовження її розвитку започаткованого зачаттям»³⁶. Тут можна використовувати Святе Письмо, роздумувати та молитися читанням окремих віршів та уривків як Старого так і Нового Заповітів. Одним з таких уривків можна використати книгу Буття Старого Заповіту, а саме: «Сотворімо людину на наш образ і на нашу подобу... І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її» (Бут 1:26-27).

Уривок, в якому священник може допомогти жінці усвідомити, що кожна людина є образом і подобою самого Бога, вона сотворена ним і живе в ньому, і право вирішувати жити їй чи померти належить виключно Богові, незважаючи на будь-які переконання людини чи обставини в яких вона опинилася. Прийняття своєї вагітності є прийняття дарованого життя, що є образом Бога. Таким чином, ми стаємо учасниками великої таємниці Любові³⁷.

Священник повинен дати вагітній жінці усвідомлення того, що через її прийняття своєї вагітності, навіть внаслідок зґвалтування у ній перебуває невинна дитина, що саме через неї Бог хоче врятувати життя тої дитини, що саме вона може стати тою, яка подарує життя, бо святий це не моральний ідеал, в якому немає жодного пороку, але святим є той, хто вміє подарувати життя. Святе Письмо подає нам наступне: «Перш ніж я уклав тебе в утробі, я знав тебе; і перш ніж ти вийшов з лона, освятив я тебе» (Єр 1:5).

Розважання над цим євангельським віршем дає можливість зрозуміти та усвідомити вагітній особі, що зачата дитина є особою, бо Бог її вже знає і він вклав дитя в лоно матері. Життя кожної людини є святим, бо від зачаття до смерті перебуває у тісному зв'язку з Богом³⁸.

Ще одним важливим пасторальним аспектом допомоги вагітним жінкам внаслідок зґвалтування є заохочення такої особи до пробачення та прийняття

³⁶ Див. *Хартія працівників охорони здоров'я*, 31-32.

³⁷ Див. Шкробут М. *Українська асоціація християнської психології. Біоетика Духовне усиновлення* // ГО «Християнська Україна» // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/88-duhovne-usinovlennya.html> (2008).

³⁸ Див. П'яста Р. та ін. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту* Львів: Колесо 2018, 10-12.

себе та прощення кривдника, бо тільки прощення може зцілити людину з середини. Доки людина буде носити в собі ненависть та помсту, вона не зможе вилікуватися сама та зцілити свої рани. Священник повинен допомогти такій особі зцілитися за допомогою прощення, прощення заради дарування нового життя, життя своєї дитини, яка вже є під серцем матері та повністю залежна від неї³⁹.

Для цього священник під час своєї пасторальної праці може використовувати вірші з Євангелія від Матея, в якому євангелист передає слова Христа: «Бо якщо ви прощатимете людям провини їхні, то простить і вам Отець ваш Небесний» (Мт 6:14).

Постраждала особа повинна зрозуміти в період пасторального супроводу на другому етапі, що людську особу потрібно поважати від моменту її зачаття, та від цього моменту визнавати її права та свободу як особи, серед яких є її основоположне право – право на життя. Ембріон - це вже особа в яку Бог вкладає частину себе, бо ця особа є Його подобою та Його образом⁴⁰.

Отже, підводячи підсумок другого етапу пасторального аспекту допомоги вагітним жінкам внаслідок згвалтування, священник покликаний довести до розуміння такої особи, що життя, яке вона носить під серцем не є її власністю, вона не може визначати жити йому - чи померти, тільки Бог є володарем життя людини. Зачата в утробі матері дитина є особою, яка має свої права та свободу, які людина не може порушувати і тим самим чинити важкий гріх супроти Бога.

В книзі Второзаконня подається такий вірш: «Вибирай життя, щоб жити тобі та твоєму потомству, любивши Господа, Бога твого, слухавшись його голосу та прихилившись до нього» (Втор 30:19-20).

3. Наступним етапом пасторальної допомоги вагітним жінкам внаслідок згвалтування є молитва. Це найсильніший інструмент та засіб для духовного зцілення, усвідомлення своєї відповідальності перед дитиною в утробі та

³⁹ Див. Дармограй Т. *Аборт – це боляче, а в нас ще й заведено добивати лежачого, - історія жінки, що перервала вагітність* // <https://firtka.if.ua/blog/view/abort-tse-boliache-a-v-nas-shche-i-zavedeno-dobivati-lezhachogo-istoriia-zhinki-shcho-perervalavagitnist> (29.11.2010).

⁴⁰ Див. Гусак. *На межі життя і смерті*, 21-22.

прийняття усіх обставин, в яких опинилася жінка, яка пережила зґвалтування. Спільна молитва, яка не обов'язково повинна базуватися на завчених з дитинства молитвах.

Священник повинен пояснити такій особі про суть молитви, про її важливість, про те що молитва – це розмова з Богом, в якій людина може говорити своїми словами, розповісти Богові про свої болі, свій страх та переживання за майбутнє своє та майбутнє дитини. Саме молитва має силу скріпити серце людини та віднайти в собі сили прийняти факт вагітності та відчутти в собі відповідальність за материнство перед зачатую дитиною⁴¹.

В перервах між молитвою священник може розважати з постраждалою особою над Святим Письмом на актуальні теми. До прикладу можна вибрати Псалми:

«Людина вже в лоні матері належить Богу, який творить та формує її своїми руками, бачить її ще малим безформним зародком і здатний побачити в ній уже дорослу людину, якою вона стане в майбутньому, і дні її вже пораховані, а призначення записане в книзі життя» (Пс. 139).

Розважання над цими словами зі Святого Письма допоможуть людині краще зосереджуватися на молитві, краще пізнавати себе, пізнавати ситуацію в якій особа опинилася. Після коротких розважань, можливих запитань продовжувати спільну молитву, розмовляти з Богом, щоб відчутти себе любленою, потрібною та важливою в очах Бога.

Віруюча людина повинна докладати усіх зусиль на молитві, щоб зцілитися, коли вона переживає складні моменти свого життя, одним з яких може бути вагітність внаслідок зґвалтування, тільки тоді, Бог зможе діяти в її житті, Він зможе їй допомогти, і завдання священника, як доброго пастиря, який розуміє, підтримує та надихає на молитву, допомагаючи усвідомити це особі, зрозуміти та реалізувати це на практиці⁴².

⁴¹ Див. Flynn & Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims. Remind victims of God's central plan in our lives.*

⁴² Див. Згромадження Дочок Найчистішого Серця Пресвятої Діви Марії. *Акт покаяння і видикодування українського народу за гріх аборту // Ярмолинці 2022.*

4. Наступним етапом пасторального аспекту допомоги вагітним жінкам є постава священника – як він готовий допомогти. Такий підхід базується на словах Ісуса Христа: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших – ви Мені зробили» (Мт 25:40). Таким чином священник показує такій особі, що Бог діє через нього, і Бог хоче допомогти такій особі присутністю священника. У цьому випадку священник повинен служити життю людини від моменту її зачаття і стояти на сторожі її здоров'я⁴³.

Потрібно пам'ятати, що у будь-якої жінки, навіть спокійної і холоднокровної, раптова вагітність може викликати потрясіння і страх перед майбутніми змінами в житті. Все це посилюється гормональною перебудовою в організмі, і під впливом природних фізіологічних процесів вона може почуватися слабкішою, змученою, надто нестійкою емоційною та хворою. Додайте сюди ще тиск із боку родичів, які вмовляють зробити аборт, та відсутність інформації про реальні ризики та наслідки цієї процедури.

Завдання священника на цьому етапі пасторальної допомоги – заспокоїти жінку, дати їй необхідну інформацію, розвіяти зайві страхи і, найголовніше, щиро вірити в те, що вагітність та дитина – це природна та щаслива частина життя жінки, тоді як аборт – це завжди насильство та руйнація.

Ваша віра передається жінці, підтримуватиме її і схилить чашу терезів на користь життя, материнства та набуття себе в новій ролі⁴⁴.

Потрібно бути доброзичливим і в жодному разі не засуджувати жінку ні на словах, ні в думках. Вона і так знає, що аборти багатьма критикуються, дуже можливо, що в глибині душі вона сама засуджує себе, але зараз не бачить іншого виходу⁴⁵.

Засудження, критика або, наприклад, пропозиція подивитися фільм про аборти швидше підштовхнуть її припинити небезпечне спілкування у спробі

⁴³ Див. П'яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту*, 22.

⁴⁴ Див. Doerflinger. *Pro-life activities. Life issues forum: Supporting Both Victims of Rape*.

⁴⁵ Див. Flynn & Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims*.

зберегти позитивний образ самої себе⁴⁶. Щоб допомогти жінці усвідомити всю серйозність вибору, потрібно створити для неї дружню обстановку, виявити увагу і любов.

Також потрібно бути готовим надати допомогу не лише на словах. Кожна людина має право розпоряджатися своїми особистими ресурсами (грошима, часом, майном) як підказує йому совість. Можливо, саме ви, як священник, який допомагає, провадить та піклується, виявитесь першим, а то й єдиним, хто готовий підтримати по-справжньому, і цей крок переважить усі сумніви людини.

Отже, четвертий етап пасторального аспекту допомоги вагітним жінкам є надзвичайно важливим для такої особи, оскільки вона відчуває присутність біля себе іншої людини, яка її розуміє, підтримує. В особі священника вона бачить того, хто готовий їй допомогти, працею, молитвою та просто своєю доступністю. Священник допомагає жінці усвідомити та зрозуміти, що віруюча мати радо приймає життя дитини у своєму лоні. Вона дякує Всевишньому за дар життя, цінить його і свято береже⁴⁷.

3.3. Загальні принципи пасторальної опіки для жінок після аборт

Нажаль, часто трапляється так, що жінка, прямо чи опосередковано, обирає аборт, як вирішення своїх проблем. Це стосується також і ситуації з жінками, які завагітніли внаслідок дії агресора. Слід пам'ятати, що основа пасторальної підтримки, особи, яка вчинила аборт – це підтримка, в основі якої покладено розуміння та прийняття цієї особи, яка жаліє про втрачену дитину, але вже не має можливості повернути час назад. Тому пасторальний супровід такої особи має на меті допомогти віднайти сенс у подальшому житті, допомогти зрозуміти, що Бог ніколи не відвертається від своїх дітей, Бог даліше її любить і приймає її такою, яка вона є.

⁴⁶ Див. Бондаревская Р. *Прерванная жизнь. Аборт. Раскаяние. Исцеление* // Москва: Издательство «Никея» 2017, 66.

⁴⁷ Див. Шкробут М. *Християнська психологія. Біоетика. Аборт – найбільший злочин матері* // Львів 2012.

Така природа Бога – любити людину завжди. На основі такого підходу священник повинен будувати принципи пасторальної опіки для жінок після аборту. Оскільки в особі священника, як духовного провідника - зранена гріхом жінка повинна бачити милосердя Боже та Його присутність, повинна відчувати, що вона не покинута, що її не залишив ніхто, а Бог, як «добрий пастир хотів врятувати загублену вівцю, так і Ісус хоче врятувати тих, хто грішить» (Мт 2:17).

Основні принципи пасторальної опіки для жінок після аборту:

- Спільна молитва;
- Сприяти відкритому та чуйному спілкуванню;
- Допомогти в процесі примирення людини з Богом;
- Допомогти в процесі загоєння ран;
- Старатися показати людині шлях у майбутнє життя⁴⁸.

Кожен з представлених принципів є важливим у процесі пасторальної допомоги жінкам які вчинили аборт. Священник покликаний бути носієм милосердя, через якого діє Бог, і тут важливо в жодному разі не засуджувати людину, не вказувати їй на її помилку, оскільки жінка, яка вчинила аборт ітак душевно зранена, вона відчуває розпач, біль і страх, тому підтримати її, заспокоїти та зрозуміти – є важливим завданням священника у процесі пасторального супроводу.

Священник повинен допомогти такій особі навчитися прощати не тільки іншим, але й собі самому⁴⁹, оскільки емоційні переживання щодо аборту можуть затягнутися на дуже довгий час і викликати зміни в житті, які будуть впливати не тільки на саму жінку, але й на її близьких і друзів, які не зможуть прийняти зміни, які відбулися в її характері⁵⁰. Бо тільки через прощення людина може відпустити тягар минулого та зосередитися на майбутньому. Оскільки справжнє прощення є шляхом примирення, а не тимчасовим перемир'ям⁵¹.

⁴⁸ Див. Гаврилів М. *Дитина, яку ти не народила, пробачає тебе* // <https://dyvensvit.org/top/1006822/> (22.02.2017).

⁴⁹ Див. Городенчук З. *Виконавець аборту – хто він: злочинець чи жертва?* // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/1795-vikonavec-abortu-hto-vn-zlochinec-chi-zhertva.html> (09.01.2014).

⁵⁰ Див. Бондаревская. *Прерванная жизнь. Аборт. Раскаание. Исцеление*, 18.

⁵¹ Див. П'яста. *Путівник для зілєння духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту*, 48.

Розглянемо даліше більш детально кожен з перелічених принципів:

1. Спільна молитва.

Бог чує завжди. На основі такого підходу священник повинен вибудувати пасторальний супровід особи, яка вчинила аборт. Завданням священника на цьому етапі пасторального супроводу є прищепити особі практику регулярної молитви, оскільки молитва, як безпосередній стосунок з живим Богом має здатність зціляти. Молитва на одинці, спільна молитва⁵², участь у Богослужіннях – така духовна практика допоможе такій жінці вилікувати душевні рани, подолати депресію та віднайти сенс свого життя.

Молитва є засобом який не тільки відновлює спілкування з Богом, але також і з самою дитиною⁵³. Людина повинна зрозуміти та усвідомити, що немає такого гріха, який Бог не міг би пробачити, людина яка кається, прагне навернутися, віднайти дорогу до Бога, ніколи не може залишитися осторонь Божого милосердя⁵⁴.

Священник повинен допомогти такій особі посповідатися, щоб отримати прощення гріха, прийняти Святі Тайни. Адже «покута – це добре діло, молитва, піст, як надолуження Богові за вчинені гріхи. Це потрібно нам, а не Богові. Щоб залікувати душу та зрозуміти, що Бог нас любить, прощає. Не судить»⁵⁵...

В майбутньому старатися при можливості допомагати сиротам, молитися за ненароджених дітей приватно та чинити діла милосердя. В такий спосіб жінка зможе віднайти спокій та пробачити себе за вчинений гріх, оскільки часто жінки кажуть, що після абортів ціле подальше життя їх мучить совість⁵⁶.

Оскільки заплямлена совість, позбавляє людину душевного спокою та радості, тому священник повинен допомогти це усвідомити жінці⁵⁷.

⁵² Див. Громик О. *“Місія Рахиль” – комплексна допомога для батьків, які втратили свого малюка* // <https://velychlviv.com/olga-gromyk-misiya-rahyl-kompleksna-dopomoga-dlya-batkiv-yaki-vtratyly-svogo-malyuka> (09.10.2020).

⁵³ Див. П’яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок абортів*, 51.

⁵⁴ Див. Jeal R. *Rolling Away the Stone: Post-Abortion Women in the Christian Community* // National Association of Jewish Chaplains. Whippany, NJ 07981, 2003, 54.

⁵⁵ Див. Турчак О. *Це гріх не тільки жінки, а й чоловіка, рідних, медиків: інтерв’ю зі священником про аборти*.

⁵⁶ Див. Герешкевич Г. *Постабортивний синдром: плата за “Вибір”* // Львів 2018, 42.

⁵⁷ Див. Казнь над нерожденными. О страшном грехе аборта. Православный медико-просветительский центр «Жизнь». "Новый город", Санкт-Петербург 1998, 7.

Якщо людина це починає розуміти, починає практикувати такий духовний підхід на основі молитви приватної та спільної, діл милосердя то її стан вже не можна назвати горем, це зосереджена духовна праця як найвищий прояв любові⁵⁸.

І саме молитва, допомагає людині стати на правильний шлях, шлях покаяння, примирення та навернення. Молитва в якій людина уприсутнює живого Бога, Бога який починає діяти в її житті і зціляти її рани, допомагаючи їй стати на правильний шлях, та позбутися усіх внутрішніх переживань та страхів. Саме молитва є дієвим засобом пасторального супроводу жінок, які вчинили аборт. Бо жінка сама не в змозі подолати наслідки травми аборт, тому їй необхідно проявляти свою віру і в жодному разі не опускати руки⁵⁹.

2. Сприяти відкритому та чуйному спілкуванню.

Травма від усвідомлення втрати дитини – велика біда. Головне у вибудовуванні спілкування з особою, яка вчинила аборт дати їй зрозуміти, що вона не сама, її ніхто не покинув, є той хто її розуміє і не засуджує. Такий підхід допомагає вибудовувати спокійне середовище для спілкування, в якому жінка може відкритися і розповісти про те, що їй наболіло. І завданням священника на цьому етапі пасторального супроводу є вміння вислухати другу сторону, прислухатися до неї, створити спокійну атмосферу спілкування. Не перебивати, не вчити одразу, не розказувати як могло б бути по іншому, це все вже в минулому, є ситуація вже і тепер і її потрібно зрозуміти та прийняти такою якою вона є. В такий спосіб священник демонструє свою турботу, в якій відображається безмежна любов Христа до людини⁶⁰.

Розуміючи свою життєву ситуацію та труднощі, жінка яка починає усвідомлювати що їх треба долати – це вже великий прорив у спілкуванні та посторальному супроводі. Важливо не тільки висловлювати співчуття, але дійсно співчувати жінці.

⁵⁸ Див. Бондаревская. *Прерванная жизнь. Аборт. Раскаяние. Исцеление*, 46.

⁵⁹ Див. Благодійний Фонд отця Тихона Кульбаки. *Психологічні наслідки аборт* // Духовно-психологічна порада, Львів 2018.

⁶⁰ Див. Jeal. *Rolling Away the Stone: Post-Abortion Women in the Christian Community*, 55.

Щире зацікавлення та участь будуть помітні в інтонаціях, голосі та жестах. Це дозволить жінці розслабитися та налаштує її на більш глибоку душевну розмову, оскільки жінка має право і потребує висловитися⁶¹.

Дуже важливо для священника у спілкуванні дотримуватися принципів апостола Павла, який: «підбадьорював, розраджував, ділився, співчував і навіть коли сам переживав власні страждання» (Флп 2:1).

Основним завданням священника тут є підтримка жінок в їхніх емоційних потребах та допомога їм у пройденні процесу загоєння ран після абортів. Добрим рішенням є розмовляти про можливість знайти нове покликання у Бога та відновлення відносин з ним. Це може допомогти жінкам знайти нову надію та духовну силу, щоб пройти цей важкий період. Священник повинен наголошувати на тому, що Бог завжди готовий до прощення та відновлення стосунків зі своїми дітьми, і що ця можливість є відкритою для кожного⁶².

3. Допомогти в процесі примирення людини з Богом.

Дуже важливий етап пасторального супроводу жінки, оскільки без повноцінного примирення з Богом людина не зможе досягнути вповні душевний спокій та внутрішній мир, вона не зможе сама себе пробачити і з собою примиритися. І завданням священника тут є допомогти пройти етап примирення з Богом. Тут важливо використовувати молитву, розважанням над Святим Письмом та поясненнях такій особі основних доктрин віри.

Священник повинен пояснити такій особі, що примирення з Богом – це процес відновлення взаємин людини з Богом, коли вона віддає себе у руки Божі та шукає в Ньому спасіння. Це може бути дуже важким для тих, хто зазнав глибокої духовної рани, але саме в такі моменти відкривається можливість відчутти силу Божу та отримати зцілення. Примирення з Богом може стати початком нового життя, повного спокою та злагоди з самим собою і світом⁶³.

⁶¹ Див. П'яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок абортів*, 44-45.

⁶² Див. Березовська І. «Не плач, Рахиле...» // https://zahid.espresso.tv/article/2020/10/15/quotne_plach_rakhylequot (15.10.2020).

⁶³ Див. Департамент інформації УГКЦ. *Не втрачайте надії на тайнство Примирення, - о. Ігор Бойко про аборт та духовне зцілення після вчинення цього гріха* // Ukrainian Catholic University 2010.

Досить часто почуття провини після аборту приводить жінку до місця, де вона визнає свою потребу в Ісусі, щоб вирішити свою справжню провину перед Богом. Почуття провини можуть і повинні спонукати до каяття. Священник повинен привести жінку до того, щоб вона визнала свою потребу в покаянні та в Ісусі Христі. Тоді це закладає основу для того, щоб вона справлялася з постійним почуттям провини, яке може її поглинати⁶⁴.

Священник повинен на цьому етапі підготувати особу до готовності примиритися, з втраченою дитиною, з оточуючими та самим Богом, який є дателем життя. Жінка повинна визнати свою особисту провину перед Богом та перед собою, бо тільки після визнання провини, вона може вповні досягнути примирення та спокій. І якщо жінка налаштована на такий підхід, то вона зможе досягти поставленої цілі, оскільки допомогти можна лише тому, хто хоче щоб йому допомогли і докласти усіх необхідних зусиль⁶⁵.

Отже, примирення з Богом, через спільну молитву, свою віру в Нього, Його силу та діяльність, здатне повернути жінку до нормального життя, здатне подолати в ній самі внутрішні страхи та переживання, які вона відчуває в період постабортивного синдрому. І основним завданням священника є донести цю істину до такої особи, щоб вона зуміло примиритися з Дателем життя, який не просто пробачає, але ніколи й не відкидає нікого від Себе, а завжди простягає свою руку допомоги людині, яка потребує його приступності у своєму житті.

4. Допомогти в процесі загоєння ран.

Основа служіння священника в процесі пасторального супроводу загоєння ран повинна базуватися на принципі – кожну людину приймати з любов'ю та розумінням⁶⁶.

Вчинок аборту є негідним, але попри все, не можна залишати жінку сам на сам з усіма проблемами та наслідками⁶⁷.

⁶⁴ Див. Ganschow J. *Post-abortion counseling* // <https://www.careleader.org/post-abortion-counseling/> (12.04.2017).

⁶⁵ Див. Благодійний Фонд отця Тихона Кульбаки. *Психологічні наслідки аборту*.

⁶⁶ Див. Громик. *“Місія Рахиль” – комплексна допомога для батьків, які втратили свого малюка*.

⁶⁷ Див. П'яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту*, 40.

Христова Церква завжди голосить незмінну істину, життя особи від моменту її зачаття до смерті є недоторканим, а порушення заповіді «Не вбий», тягне за собою значні наслідки, як духовні так і психологічні, що у свою чергу викликає значні душевні та психологічні рани в особі яка вчинила аборт⁶⁸. Нагнітати, засуджувати та не приймати таку особу, це тільки збільшувати її рани. Тому любов, розуміння та прийняття – основний підхід в процесі пасторального супроводу жінки, яка вчинила аборт.

Постійні кошмари, розбитість, внутрішня розчарованість та неприйняття себе самої. Ці думки можуть заважати працювати, потрібно навчатися та вести особисте життя. Такі жінки можуть намагатися втекти від болю, вживаючи алкоголь або наркотики, чи ж намагатися заповнити порожнечу і замінити втрачену дитину будь-якою ціною. Для деяких з них це може стати болючою раною в результаті розбитого самопочуття. Такі жінки можуть вважати себе успішними людьми, але це не заважає їм відчувати біль і страждати від неприємності⁶⁹.

Коли жінка робить аборт:

Вона порушує свій моральний кодекс. Вона забирає людське життя, і це рішення неможливо повернути. І це супроводжується цілим рядом духовних розгалужень, таких як провина, сором, гнів і гіркота⁷⁰.

Почуття провини є духовним показником того, що нам потрібно шукати прощення, нам потрібно покаятися, що нам потрібно розвантажити свою душу. Це і почуття, і моральний стан.

Рани внаслідок абарту жінка найперше відчуває у своєму сумлінні, яке не дає їй спокою, воно негативно впливає на психологічний стан жінки, її моральну складову, тим самим створює дискомфорт у її житті. Зранена особа відчуває відкинутість та загострення усіх почуттів, а Церква, як інструмент Бога на землі

⁶⁸ Див. Angelo J. *A Special Word to Women Who Have Had an Abortion* // <https://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/abortion/post-abortion-healing/a-special-word-to-women-who-have-had-an-abortion> (18.05.2023).

⁶⁹ Див. Angelo. *A Special Word to Women Who Have Had an Abortion*.

⁷⁰ Див. Ganschow. *Post-abortion counseling*.

спішить на допомогу такій особі, щоб її зцілити та загоїти усі рани викликані гріхом аборту⁷¹.

Важливим етапом даного пасторального супроводу в контексті загоєння ран, є надати можливість такій особі примиритися з Богом, собою та втраченою дитиною, тим самим жінка приймає правду, ту істину якою вона є насправді. Бо прийняття правди про скоєний вчинок виступає первинним етапом загоєння рани внаслідок аборту. Жінці потрібно прийняти все у своєму серці і з цим попроситися⁷².

Наступним етапом загоєння ран аборту, є прощення осіб, до яких жінка відчуває гнів, злість чи навіть ненависть. Допомогти відкрити цей гнів до цих осіб, виговоритися є важливим етапом прощення. Жінка повинна відкрити свої почуття, щоб не тримати все в собі. Оскільки злість - це почуття яке повинно вийти з людини, бо якщо воно залишиться в людині, це може призвести до депресії та погіршення стану такої особи, тому позбутися цього через прощення є важливим етапом загоєння ран викликаних внаслідок аборту. Оскільки прощення – це внутрішнє відкликання образи⁷³.

Отже, підсумовуючи даний четвертий етап загоєння ран, можемо зазначити, що він базується на двох підходах: примирення та прощення. На основі примирення з собою, Богом та втраченою дитиною. Людина пізнає всю правду у тому вигляді, який вона несе в собі насправді, а прощення через відкликання внутрішнього почуття образи допомагає людині віднайти внутрішній спокій. Таким чином вона може вповні загоїти біль душевних ран викликаних внаслідок аборту. І саме пасторальний супровід священник, який відображає в собі любов Божу стає основним компонентом процесу загоєння ран аборту.

5. Старатися показати людині шлях у майбутнє життя.

Кожен грішник має минуле, а кожен святий має майбутнє. Принцип на основі якого священник повинен будувати пасторальний супровід жінки в

⁷¹ Див. Громик. *“Місія Рахиль” – комплексна допомога для батьків, які втратили свого малюка.*

⁷² Див. П’яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту*, 41.

⁷³ Див. П’яста. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок аборту*, 45.

контексті відновлення в неї мотивації жити далі, незважаючи ні на що. Так, гріх абрту це важкий гріх, порушення п'ятої Заповіді Божої. Але священник, як носій надії, повинен показувати людині шлях у майбутнє. Донести до неї те, що немає такого гріха, який Бог не міг би пробачити людині яка кається і хоче виправити своє життя. Так, минуле ми не можемо повернути, але змінити своє власне майбутнє нам під силу⁷⁴.

На цьому етапі пасторального супроводу, священник може використовувати приклади багатьох святих, які мали різне минуле, але через покаяння зуміли виправити своє життя.

Рекомендовано на цьому етапі молитися до таких святих про їхню допомогу в процесі вибудови нового формату власного життя на християнській основі. Серед таких святих може бути Апостол Павло, Марія Магдалина, Августин чи Матей, особи які знайшли в собі силу відкинути старе життя і повернутися назад до Бога, віднайти в Ньому силу жити по новому.

Можна використати приклад зі Святого Письма, коли Христос промовив до розбійника слова: «Істинно кажу тобі: Сьогодні будеш зі мною в раї» (Лк 23:43). Розбійник в якого за плечима був аморальний спосіб життя, але покаяння і навернення в останні хвилини життя відкрило йому дорогу до вічності. Цей приклад слугує тому, що людина яка кається і прагне виправити своє життя, завжди вислухана Богом і Він дає їй сили для цього, дає здатність побачити надію, яка так необхідна в процесі життя людини⁷⁵.

Ми можемо знайти в Псалмах декілька уривків, що можуть допомогти жінкам, які мають відчуття провини після абрту. Наприклад, Псалом 32, де Давид описує свою вину перед Богом через свої гріхи. Він розповідає, як стогони та вина супроводжували його цілий день, і як він відчував тиск Божої руки над собою вночі і вдень. Це може бути хорошою ілюстрацією для тих жінок, які

⁷⁴ Див. Коковський Т. *Священник: «Даруйте життя, замість того, щоб його відбирати»* // Університет Короля Данила – простір формування успішних // <https://firtka.if.ua/blog/view/sviashchennik-daruite-zhittia-zamist-togo-shchob-iogo-vidbirati> (13.05.2023).

⁷⁵ Див. Павлишин Н. *Що врятований розбійник, розп'ятий разом із Ісусом, сказав би нам сьогодні?* // <https://dyvensvit.org/top/1015141/> (30.04.2021).

почувають тиск провини після абортів. Багато жінок, які пройшли через аборт, можуть відчувати втому і відчай через цю діяльність. Вони можуть відчувати, що це виснажує їх життєві сили і знищує їхній енергійний потенціал. Але Давид ділиться своєю надією, коли говорить про свої провини перед Богом. Він визнає свої гріхи і знає, що його провини прощені. Також важливо згадати, що Бог завжди готовий прощати наші гріхи, включаючи вбивство та перелюб. Бог є Богом відновлення, і Він може допомогти жінкам, які мають відчуття провини після абортів, знайти внутрішній мир та спокій⁷⁶.

Роздумування над цим Євангельським епізодом допоможе людині зрозуміти, що вихід є завжди, що ніколи не можна опускати руки і залишатися на одному місці, потрібно йти вперед, щось робити, шукати можливості та вибудовувати свою життєву дорогу у супроводі Бога. Сюди можна додати також слова Христа: «У людей це неможливо, але не в Бога; - у Бога бо все можливо» (Мр 10:27). Людина повинна усвідомити, що вихід завжди є, що будь-яка ситуація це не проблема, а можливість здобути новий досвід, досвід відновлення стосунків з Богом⁷⁷.

Молитва має здатність виправляти невиправлене. Щира молитва особи може змінити її життя та відкрити їй погляд на нове життя, життя оновлене в Христі, життя про яке писав апостол Павло: «І живу вже не я, а Христос живе в мені» (Гл 2:20).

Людина повинна усвідомити, що життя продовжується завжди, попри усі негаразди, проблеми та перепони, незважаючи ні на що, людині потрібно жити далі, а найкращим проявом любові та жалю за скоєний гріх буде моральний спосіб життя, молитва за вбиту дитину та діла милосердя. В такий спосіб людина зможе віднайти в собі сили жити далі.

Такій особі священник може рекомендувати стати активним учасником руху «Захисту життя ненароджених дітей»⁷⁸, тим самим людина зможе віднайти

⁷⁶ Див. Ganschow. *Post-abortion counseling*.

⁷⁷ Див. Павлишин Н. Слово на дорогу: «У людей це неможливо, - але не в Бога; у Бога бо все можливо» (Мр. 10,27) // <https://dyvensvit.org/testimony/1037683/> (15.05.2023).

⁷⁸ Див. П'яста. *Путівник для зіллення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок абортів*, 69.

сенс життя у допомозі іншим людям, ділитися власним досвідом, та проповідуючи своїми справами милосердя Боже⁷⁹. В такий спосіб жінка зможе пробачити себе і дозволить собі жити повноцінним життям, тим життям до якого кожна людина є покликана.

Нарешті, важливо пам'ятати, що людина має йти своїм життєвим шляхом. Життя продовжується і може бути повноцінним навіть після такої складної ситуації. Важливо не здаватись і не втрачати надію на майбутнє. І віра в Бога, яка дає людині крила, може вповні допомогти людині у подоланні стереотипів того, що виходу немає і все погано, саме віра в Бога дає людині насагу та здатність крокувати вперед незважаючи на перешкоди які виникають в процесі її життєдіяльності. Бог повинен стати найбільшою опорою для людини, оскільки в Бога немає нічого неможливого.

Тільки Бог може зцілити непереборне почуття провини, депресії, тривоги, оніміння, неконтрольованого плачу і погіршення особистості людини після аборту. Бо коли жінка починає втрачати нормальне задоволення від повсякденного життя, їй необхідно звертатися за допомогою до Бога, і пасторальна опіка в контексті загоєння ран викликаних гріхом аборту стає важливим компонентом повернення особи до нормального та повноцінного життя⁸⁰.

В загальному, реалізація вище перелічених принципів та підходів пасторального супроводу та опіки для жінок після аборту повинна допомогти таким особам стати на правильний шлях, позбутися відчуття провини та віднайти в собі сили жити далі. Важливість присутності священника є проявом присутності Бога біля людини, яка потребує допомоги та опіки. Через служіння ближньому проявляється та реалізується основна місія Церкви, яка віддзеркалює служіння самого Бога людині.

З часом жінки, які зробили аборт і чії рани зажили, зможуть поширити свою любовну турботу. Вона приходить до розуміння того, що кожна людська

⁷⁹ Див. Ganschow. *Post-abortion counseling*.

⁸⁰ Див. Ganschow. *Post-abortion counseling*.

особистість має однакову гідність і цінність – кожна була куплена кров'ю Ісуса Христа.

Як зазначав папа Іван Павло II: «Продовжуючи переживати смуток втрати, багато матерів звертаються до своїх дітей як до заступниць перед Богом у великих і малих життєвих потребах, для себе та для інших»⁸¹.

У процесі пасторальної опіки над жінками, важливо їм пояснити, що небажана вагітність, викликана внаслідок згвалтування, не є причиною робити аборт, чинити цей страшний гріх людино-вбивства. Будь-яка причина вчинення аборт, не може бути оправдана морально, не може бути виправдана через порушення 5 Заповіді Божої «Не вбий!».

Важливо донести такій особі, що вона може віддати дитину в добрі руки, в сім'ю яка буде любити цю дитину, піклуватися та дбати за неї. Сьогодні велика кількість молодих сімей не можуть мати власних дітей, але так прагнуть мати свою дитину. Такий підхід завжди і в будь-якому випадку буде кращим та моральнішим, ніж просто вбити дитину⁸².

Як зазначає о. Руслан П'яста:

Ніхто не має права забирати у неї життя. Якщо у когось доросла дитина потрапила в ДТП і отримала інвалідність, то батьки ходять по всіх лікарях і просять, щоб її лікували, нікому не прийде в голову вбити цю дитину, бо вона стала інвалідом⁸³.

Кожна дитина повинна народитися, ніхто не має ніякого права забирати в неї життя та розпоряджатися кому жити, а кому померти, тільки в руках Бога життя людини. Тому краще віддати таку небажану дитину, чи дитину з вадами, але в жодному разі її не вбивати і не чинити важкий гріх⁸⁴.

За таких дітей подбає любляча сім'я, яка мріє про дитину, держава або Церква. Таким чином, краще віддати дитину на усиновлення, чим зробити аборт

⁸¹ Див. Angelo. *A Special Word to Women Who Have Had an Abortion*.

⁸² Див. Ляун А. *Любов і партнерство з католицького погляду* // Дрогобич 2013, 167.

⁸³ Див. Голомідова Н. *Звичайне вбивство* // <https://gk-press.if.ua/x8825/> (06.04.2013).

⁸⁴ Див. Голомідова. *Звичайне вбивство*.

і розплачуватися після абортівними ускладненнями, гріхами та Божими карами⁸⁵.

В процесі пасторальної опіки, жінка повинна усвідомити та зрозуміти просту річ, яка базується на словах Святого Письма: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших – Мені зробили» (Мт 25:40). Така особа повинна усвідомити, що в такій невинній дитині, вона вбиває самого Бога. Бо після вчиненого аборт, не факт, що людина зможе виносити дитину у майбутньому, а можливо і взагалі не зможе завагітніти інакше, оскільки аборт, це завжди великий ризик, який несе за собою значні фізіологічні ускладнення в організмі жінки⁸⁶.

⁸⁵ Див. Свищ Ю. *Аборт – війна проти дітей, проти себе і проти Господа Бога* // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/2868-abort-vyna-proti-dtey-proti-sebe-proti-gospoda-boga.html> (29.11.2014).

⁸⁶ Див. Свищ. *Аборт – війна проти дітей, проти себе і проти Господа Бога*.

ВИСНОВОК

Упродовж написання праці були досліджені питання, що були поставлені у вступі. Для досягнення мети цієї магістерської роботи у трьох розділах виконалися всі поставлені завдання. Отож, варто підсумувати досягненні наукові напрацювання та здобутки.

У першому розділі я дослідив морально-етичну проблематику абортів як такого. В об'ємному першому пункті було проведено аналіз явища абортів через призму світських та богословських документів.

Церква формувала позицію щодо абортів упродовж довгої історії існування. Це вчення обґрунтовувалося насамперед на основі Святого Письма, думок апологетів, церковних письменників та святих Отців. Застосовуючи різні обґрунтування, посиляючись на різні проблеми і приклади, всі церковні авторитети в свій спосіб говорили про неприпустимість та гріховність переривання вагітності. Варто також згадати про те, що моральне церковне вчення про аборт поглиблювалося й розвивалося з біологічним пізнанням процесу зачаття та розмноження. Звідси й відсутність розрізнення між поняттям абортів, контрацепції та помилкове уявлення про поступову появу душі ембріона у Августина та Томи Аквінського, від чого йшло розрізнення абортів на ранніх та пізніх термінах.

У 1869 р. папа Пій IX видав буллу «*Apostolicae Sedis*», де це розрізнення остаточно скасувалося й зачаття стало морально критичною точкою для будь-яких абортів. Вже з самого моменту зачаття людське життя є священним, тому аборт порушує божественну волю.

Варто згадати також енцикліку «*Evangelium vitae*», в якій папа Іван Павло II, наголосив на тому, що позбавлення життя невинної дитини є актом вбивства. Це твердження вже в той час підкріплювалося ембріологічними й генетичними даними, що прямо вказували на те, що аборт в будь-якому випадку є вбивством.

Сьогодні християнське вчення також посиляється на відкриття в галузях ембріології та генетики. Відповідно до цього можна впевнено сказати, що

людська ідентичність міститься ще в зародку й з моменту зачаття починається людське життя. Відтак ми не можемо говорити про дозволеність чи пом'якшувальні умови аборту внаслідок зґвалтування. Конгрегація доктрини віри 1987 року говорить, що «вчинення аборт, неважливо через який наслідок, суперечить людському життю та його збереженню»⁸⁷.

Своє вчення Церква викладає в Катехизмі Католицької Церкви, де говориться, що «поважати та повністю захищати людське життя, від хвили його зачаття»⁸⁸ є прямим обов'язком. Декларація про скоєння аборту твердить: «вірність біблійному та святоотцівському вченню про святість людського життя не може бути поєднана з прийняттям «свободи вибору» щодо розпорядження плодом жінки»⁸⁹. Пастирська конституція Другого Ватиканського собору «Радість і надія» вказує на те, що Бог передав людям велику місію – зберігати життя. Воно починається з моменту зачаття, тому його потрібно оберігати та піклуватися про нього. Аборт та вбивство дітей є жахливими злочинами проти цього життя⁹⁰.

Католицька Церква розглядає аборт, в тому числі й внаслідок зґвалтування, морально неприпустимим, адже він має на меті вбити життя, яке дарується Богом. Штучне переривання вагітності зневажає людське життя та порушує свободу й волю беззахисної дитини, що є в утробі. Моральне вчення Церкви розглядає аборт внаслідок зґвалтування як акт вбивства, а оправдання аборті шляхом обґрунтування свободи вибору жінки веде до духовної кризи та несе загрозу майбутньому людству.

Для того, щоби зменшити кількість абортів, католицька ієрархія просуває законодавчі обмеження абортів у політичному житті. Церква категорично виступає проти легалізації штучного переривання вагітності та залучає політиків-католиків просувати цю позицію.

⁸⁷ Див. Декларація про скоєння аборті, 12.

⁸⁸ Див. Катехизм Католицької Церкви, 2270.

⁸⁹ Див. Декларація про скоєння аборті, 19.

⁹⁰ Див. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, 51.

У другому розділі я розкрив духовно-психологічний аспект проблематики абортів внаслідок зґвалтування. Спочатку в першому пункті було розглянуто наслідки зґвалтування та абортів для психологічного здоров'я жінки. Спираючись на численні психологічні дані, можна ствердити, що після абортів жінки може розвинути тривожність, руйнуватися сімейні взаємини та стосунки з друзями. Це стається через важкий емоційний стан, внутрішнє картання та почуття провини. Ставши жертвою сексуальних посягань, в жінок розпочинаються психологічні проблеми, що є дуже індивідуальними.

У другому пункті відбулося дослідження моральної оцінки абортів в богословських та психологічних джерелах. Тут я розглядав тексти ранньохристиянських письменників, в яких проблема абортів внаслідок зґвалтування піднімалася на рівні ситуативного контексту, наприклад перелюб, кровозмішання, проституція. Також дослідив зміст ранніх помісних церковних соборів, щодо цієї проблеми: Ельвірський собор (306 р.), в Анкірі (314 р.), Лериді (524 р.). Ці собори засуджували жінок за аборти, що були вчинені внаслідок зґвалтування. Так як аборт шкодить не лише дитині, а й фізичному та душевному здоров'ю матері, Церква вважає його абсолютно неприйнятним. Вона стає на захист як дитини, що не може себе захистити, так й жінок, які постраждали від насилля.

У третьому пункті я розглянув складові моральної оцінки абортів внаслідок зґвалтування у католицькому вченні. Так, Церква стоїть на позиції того, що в такій ситуації жінці неможливо досягти певної компенсації через так звану «справедливість», щоби обґрунтувати аборт. Таким чином жертва також чинить морально важкий злочин. Церква не зобов'язує жінку виховувати дитину, адже вона має моральне право залишити дитину на усиновлення. Таким чином Церква захищає право дитини на життя, бо вона не є винною в аморальному способі зачаття. Церква не дає дозволу на аборт в таких випадках, але якщо внаслідок відповідної терапії, що проводиться в тілі вагітної жінки - ембріон чи плід стають мертвими, то такий стан речей можна оправдати згідно принципу подвійного наслідку.

У третьому розділі були наведені варіанти пасторальної допомоги особам, які завагітніли внаслідок зґвалтування. Для того, щоби зцілитися від насильства, жінка має отримати не тільки фізичну, а й духовно-моральну допомогу. Цей розділ є дуже актуальним й корисним сьогодні, адже, на жаль, внаслідок російсько-української війни пережили зґвалтування сотні жінок. Тепер вони потребують психологічної допомоги та духовного супроводу, що може дати їй священнослужитель. Щоби духовно зцілитися, постраждала особа має зрозуміти, що її люблять, приймають та розуміють.

Ключовими аспектами пасторальної підтримки жінок є правильний підхід, спільна розмова та молитва. Завданням пасторального супроводу є відновити в людини відчуття власної гідності, що забрало в неї насилля. Варто пригадати основні принципи підтримки: вислухати постраждалу, зрозуміти ситуацію, розробити план духовного оздоровлення. Священник має дати вагітній усвідомлення того, що в ній перебуває невинна дитина, й саме через прийняття своєї вагітності діє сам Бог, який хоче врятувати життя. Духовний провідник має допомогти людині примиритися з Богом та старатися показати шлях у майбутнє.

Отож, підсумовуючи все вище сказане можна ствердити, що Церква у всі періоди свого існування засуджувала штучне переривання вагітності у будь-якому їх прояві, чи то внаслідок зґвалтування, чи всупереч власним переконанням людини. Папа Франциск в одному інтерв'ю сказав «Я би зрозумів відчай зґвалтованої дівчини, але також знаю, що негідно знищити людське життя, щоби вирішити цю проблему»⁹¹. Моральне вчення Церкви розглядає аборт внаслідок зґвалтування як вбивчий акт, адже це є посяганням на життя беззахисної дитини, що має таке ж право на життя й захист, як і всі люди. Церква стає на захист життя дитини й також турбується про психологічний та духовний стан постраждалої особи.

⁹¹ Див. *Папа засуджує будь-які аборти, навіть унаслідок зґвалтування* // <https://credo.pro/2019/04/234053> (25.05.2023).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Основні джерела:

1. *Святе Письмо Старого та Нового Завіту* / перекл. о. Іван Хоменко, 3-го ЧСВВ, Жовква: Місіонер 2007.
2. Богословський відділ Патріаршої курії УГКЦ. *Захистімо зачате життя: Богословські, морально-етичні та душпастирські засади моральної оцінки проблеми знищення ненароджених дітей* // Київ 2012.
3. Іван Павло II. *Енцикліка Evangelium Vitae*. Рим 1995.
4. Іван XXIII. *Енцикліка Mater et Magistra*. Рим 1961.
5. *Катехизм Католицької Церкви* / Синод УГКЦ. – Жовква: Місіонер 2002.
6. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»* – Львів: Свічадо, 2012.
7. *Кодекс канонічного права* // Богослов'я, духовність, теологія. Львів 1992.
8. Конгрегація Доктрини Віри. *Інструкція Donum Vitae*. Рим 1987.
9. Наука дванадцятьох апостолів. *Дідахе. Джерела християнського сходу. Донікейська доба I – III ст.* // Львів: Видавництво «Свічадо» 2021.
10. Папа Павло VI. *Енцикліка Humanae Vitae*. Рим 1968.
11. Папа Сікст V. *Булла Effraenatam*. Рим 1588.
12. Пій XI. *Енцикліка Casti Connubii*. Рим 1930.
13. Священна Конгрегація у справах Доктрини Віри. *Декларація про скоєння абортів*. Рим 1974.
14. *Хартія працівників охорони здоров'я* // Папська рада у справах душпастирства в охороні здоров'я. Львів 1999.
15. II Ватиканський собор. *Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014.
16. Святий Августин. *Про шлюб і пожадливість*.

Допоміжна література:

1. Благодійний Фонд отця Тихона Кульбаки. *Психологічні наслідки абортів* // Духовно-психологічна порада, Львів 2018.
2. Бойко І. *Біоетика. Скрипти для студентів* // Видавництво Українського Католицького Університету. Львів 2008.
3. Бондаревская Р. *Прерванная жизнь. Аборт. Раскаяние. Исцеление* // Москва: Издательство «Никея» 2017.
4. Брек И. *Священный дар жизни. Православное христианство и биоэтика* // Сполучені Штати Америки: издательство «Паломник» 2004.
5. Вишнеvsька В. *Правові проблеми абортів* // Закарпатські правові читання: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (25-27 квітня 2014 року, м. Ужгород) / за заг. ред. В. Смоланки; відп за вип. Я Лазур, І. Полюжин, - Ужгород 2014.
6. Всесвітня організація охорони здоров'я. *Безпечно переривання вагітності: Рекомендація для систем охорони здоров'я з практичних та нормативних питань* // Київ: «Європейське регіональне бюро» 2014.
7. Великий тлумачний словник української мови. *Аборт* // 7-е видання уклад. І голов. ред. Бусел В., Київ 2009.
8. Гусак П. *Моральні підстави засудження Церквою абортів, евтаназії та допоміжних репродуктивних технологій* // Вісник Інституту родини та подружнього життя Українського Католицького Університету № 3: Статевість людини. Львів 2002.
9. Гусак П. *На межі життя і смерті* // Вісник Інституту родини і Подружнього життя. Львівська Богословська Академії. Львів 2001.
10. Департамент інформації УГКЦ. *Не втрачайте надії на таїнство Примирення, - о. Ігор Бойко про аборт та духовне зцілення після вчинення цього гріха* // Ukrainian Catholic University 2010.
11. Дутчак Т. *Роздуми про аборти* // Християнський портал Кіріос. Вільнюс, монастир св. Йосафата 2014.

12. Згромадження Дочок Найчистішого Серця Пресвятої Діви Марії. *Акт покаяння і видшкодування українського народу за гріх аборту* // Ярмолинці 2022.
13. Кіндія О. *«Повчання Дванадцятьох Апостолів»* // Історичний коментар. ЛБА, Львів 2000.
14. Казнь над нерожденними. О страшном грехе аборта. Православный медико-просветительский центр «Жизнь». "Новый город", Санкт-Петербург 1998.
15. Лазос Г. *Посттравматичне зростання: теоретичні моделі, нові перспективи для практики* // Актуальні проблеми психології. Том 1. Випуск 45.
16. Лебідь Є. *Етичні науки проблеми і техніки* // Право на аборт. Суми 2016.
17. Лупій Л. *Біоетичні проблеми абортів. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* // Львів 2009.
18. Ляун А. *Любов і партнерство з католицького погляду* // Дрогобич 2013.
19. *Методичні розборки з основ біоетики та біобезпеки. Біомедична етика (біоетика) як галузь медицини та предмет медицини. Предмет та основи біоетики та ноетики. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря. Вартість життя та здоров'я людини. Гідність та недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті. Принципи правдивості, інформованої згоди, конфіденційності (лікарська таємниця). Національні та міжнародні документи з питань біоетики та прав людини* // Вінницький національний медичний університет імені Н. И. Пирогова – вищий навчальний заклад у Вінниці.
20. Москаленко В. *Біоетика: філософсько-методологічні, релігійні та соціально-медичні проблеми* // В.Москаленко, М.Попов. – Вінниця: Нова Книга, 2005.
21. Нарок Т. *Право на аборт як одне з репродуктивних прав жінки: Вступ до проблеми* // Аналітичний центр «ЮрФем» (02.04.2023).

22. Основи деонтології. *Навчальний посібник для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації «Фізична терапія»* // укл. Ю.В.Копочинська, С.Б. Латенко; КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ 2019.
23. П'яста Р. та ін. *Путівник для зцілення духовно-психологічних ран після втрати дитини внаслідок абортів*. Львів: Колесо 2018.
24. Романова О. *Які основні причини невдачі імплантації ембріона* // Київ (13.03.2023).
25. Сичев А. *Проблема абортів в православном каноническом праве* // Национальный исследовательский Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарева, Россия 2022.
26. Терешкевич Г. *Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти* // Львів 2008.
27. Терешкевич Г. *Постабортивний синдром: плата за "Вибір"* // Львів 2018.
28. *Управління охорони здоров'я. Вікно життя* // medycyna.sm.gov.ua (21.05.2023).
29. Шварц С. *Моральна проблематика абортів* // Львів 2008.
30. Шкробут М. *Християнська психологія. Біоетика. Аборт – найбільший злочин матері* // Львів 2012.
31. Brind`Amour K. *«Effraenatam» (1588), by Pope Sixtus V* // The Embryo Project Encyclopedia, 2007.
32. Frank K. Flinn, J. Gordon Melton. *Encyclopedia of Catholicism*. New York 2007.
33. Harakas S. *Contemporary Moral Issues Facing the Orthodox Christian* // Minnesota 1982.
34. Jeal R. *Rolling Away the Stone: Post-Abortion Women in the Christian Community* // National Association of Jewish Chaplains. Whippany, NJ 07981, 2003.
35. Johnson T. *The unspoken truth: a practical guide for pastors, helping abusers break the cycle of sexual abuse* // Liberty university baptist theological seminary. Lynchburg, Virginia 2015.
36. Roman. *Catholicism and abortion access*. Pagan & Christian beliefs 400 BCE -1980 CE.

Інтернет ресурси:

1. Аборти в Сальвадорі. *Практика абортів у Сальвадорі, що триває* // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8_%D0%B2_%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%96 (4.12.2022).
2. Бачинська Л. *Позиція Католицької Церкви щодо біоетичних проблем абортів і евтаназії: філософсько-правове осмислення* // http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_1/12.pdf (27.10.2022).
3. Березовська І. «*Не плач, Рахиле...*» // https://zahid.espreso.tv/article/2020/10/15/quotne_plach_rakhylequot (08.05.2023).
4. Войтила К. *Антропологічне бачення Humanae Vitae* // <http://www.christendom-awake.org/pages/may/anthrop-visionjpII.htm> (23.10.2022).
5. Гаврилів М. *Дитина, яку ти не народила, пробачає тебе* // <https://dyvensvit.org/top/1006822/> (20.05.2023).
6. Голомідова Н. *Звичайне вбивство* // <https://gk-press.if.ua/x8825/> (21.05.2023).
7. Городенчук З. *Виконавець абортів – хто він: злочинець чи жертва?* // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/1795-vikonavec-abortu-hto-vn-zlochynec-chi-zhertva.html> (20.05.2023).
8. Гридковець Л. *Аборт. Як зупинити жінку, яка хоче зробити аборт* // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/3948-abort-yak-zupiniti-zhnku-yaka-hoche-zrobiti-abort.html> (16.05.2023).
9. Громик О. «*Місія Рахиль*» – комплексна допомога для батьків, які втратили свого малюка // <https://velychlviv.com/olga-gromyk-misiya-rahyl-kompleksna-dopomoga-dlya-batkiv-yaki-vtratyly-svogo-malyuka> (21.05.2023).
10. Дармограй Т. *Аборт – це боляче, а в нас ще й заведено добивати лежачого, - історія жінки, що перервала вагітність* // <https://firtka.if.ua/blog/view/abort-tse-boliache-a-v-nas-shche-i-zavedeno-dobivati-lezhachogo-istoriia-zhinki-shcho-perervalavagitnist> (18.05.2023).

11. *Етика. Біоетика. Лекція., Конспекти лекцій из Біоетика* // <https://www.docsity.com/ru/etika-bioetika-lekciya/7502000> (14.11.2022).
12. *Желтуха М. Чому сексуальне насильство під час збройних конфліктів є міжнародним злочином?* // <https://jurfem.com.ua/chomu-seksualne-nasylstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-ye-mizhnarodnym-zlochynom/> (03.11.2022).
13. *Канони Східної Православної Церкви* // <https://sites.google.com/site/canonsoc/home/-canons-of-the-particular-councils/council-of-ancyra-314> (06.02.2023).
14. *Кевин А. Я больше не буду подписывать брачные лицензии. Священник Патрик Рурдон об однополых «браках» и государственном идолопоклонстве* // <https://www.pravoslavie.ru/80217.html> (24.02.2023).
15. *Кобиляцька В. Як допомогти жінкам які пережили звалтування?* // <http://web-source.unichack.com/109481413?at=3ebfe69417ef41338e27a5c0be4e42ca&ai=ea421721b9134469af1ba5280c8744b1> (05.05.2023).
16. *Коковський Т. Священник: «Даруйте життя, замість того, щоб його відбирати»* // Університет Короля Данила – простір формування успішних // <https://firtka.if.ua/blog/view/sviashchennik-daruite-zhittia-zamist-togo-shchob-iogo-vidbirati> (13.05.2023).
17. *Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. Програма протидії абортам в Україні УГКЦ* // <http://zdorovia.ugcc.org.ua/prohrama-protydiji-abortam-v-ukrajini-uhkts> (15.05.2023).
18. *Лавриш Ю. Єпископ Філарет: «Життя – це Божий дар, і люди мають зробити все для того, щоб його плекати»* // <https://upc.lviv.ua/publikatsiji/170-episkop-filaret-zhittya-tse-bozhij-dar-i-lyudi-mayut-zrobiti-vse-dlya-togo-shchob-jogo-plekati> (06.02.2023).
19. *Левко Я. Моральна оцінка «терапевтичного» абарту в католицькому та православному вченні* // https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/2515/Levko_mag.pdf?sequence=1&isAllowed=y (08.11.2022).

20. Мартинюк Ю. *Чи дійсно сильна слабка стаття? Рівність прав і християнство* // <http://xic.com.ua/z-zhyttja/21-problema/485-chy-dijсно-sylna-stat-slabka-rivnist-prav-i-hrystyjanstvo-prodovzhennja> (16.05.2023).
21. Матвеева В. *Чому Бог допускає зачаття при зґвалтуванні* // <https://credo.pro/2012/08/66945> (21.05.2023).
22. Муквеге Д. *Комплексна допомога для осіб, які пережили сексуальне насильство в умовах конфлікту* // [http:// wicc.net.ua/media/Handbook-Care_for_SV](http://wicc.net.ua/media/Handbook-Care_for_SV).
23. Небога А. *Як в Україні допомагають жінкам, які пережили сексуальне насильство під час війни* // <https://18000.com.ua/striчка-novin/yak-v-ukrayini-dopomagayut-zhinkam-yaki-perezhyli-seksualne-nasilstvo-pid-chas-vijni/#:~:text=%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%20%D0%B7%D2%91%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA%20%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8,%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%2C%20%D1%81%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B0%20154> (14.05.2023).
24. Независимый исследователь. *Католичество и аборт. «Одушевление» эмбриона и различение раннего и позднего аборт* // <https://antiobscurantism.jimdofree.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%8B/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%82/> (05.10.2022).

25. Павлишин Н. Слово на дорогу: «У людей це не можливо, - але не в Бога; у Бога бо все можливо» (Мр. 10,27) // <https://dyvensvit.org/testimony/1037683/> (15.05.2023).
26. Павлишин Н. Що врятований розбійник, розіп'ятий разом із Ісусом, сказав би нам сьогодні? // <https://dyvensvit.org/top/1015141/> (15.05.2023).
27. Панфілов О. Верховний суд США скасував рішення, яке робило право на аборт конституційним // <https://babel.ua/news/80483-verhovniy-sud-ssha-skasuvav-rishennya-yake-robilo-pravo-na-abort-konstituciynim> (24.01.2023).
28. Папа засуджує будь-які аборти, навіть унаслідок звалтування // <https://credo.pro/2019/04/234053> (02.03.2023).
29. Писня Н. Кавано и Блази Форд под присягой. Две версии случившегося // <https://www.bbc.com/russian/features-45678560> (01.11.2022).
30. Посібник із самопомоги для тих, хто пережив звалтування та зазнав сексуального насильства // https://www.sarsas.org.uk/wp-content/uploads/2022/06/RCEW-Self-Help-Guide_A5_Ukrainian_10075-002.pdf (01.11.2022).
31. Правила Святых Отцов Православной Церкви с толкованиями. Правило 2 і 8 Василия Великого // Азбука веры azbyka.ru (7.03.2023).
32. Пресвитерианская Церковь «Сион». Псалми плача – реальность нашего современного мира // <https://zion-church.kz/konspekt-propovedi/psalmy-placha-realnost-nashego-sovremenno-mira/> (12.05.2023).
33. Принципи біоетики. Принцип подвійного наслідку // <https://www.vnmu.edu.ua/downloads/zaggigiena/20150924-135007.doc> (23.05.2023).
34. Протопапас В. Аборти, ікономія и «тяжелые случаи» // noabort.net (24.05.2023).
35. Психологічна допомога жінкам, які пережили сексуальне насильство від російських військових // <https://ffu.foundation/cases/psikhologichna-dopomoga-zhinkam-iaki-perezhili-seksualne-nasilstvo-vid-rosiiskikh-viiskovikh> (16.05.2023).

36. Свищ Ю. *Аборт – війна проти дітей, проти себе і проти Господа Бога* // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/2868-abortion-vyna-proti-dtey-proti-sebe-proti-gospoda-boga.html> (22.05.2023).
37. Терешкевич Г. *Біоетика про статус людського ембріона* // <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/12137/1/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%93%20%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0....pdf> (03.04.2023).
38. Турчак О. *Аборт назавжди залишається у підсвідомості* // <https://te.20minut.ua/lyudi/zhinka-vidchuvala-fantomni-ruhi-ditini-yaka-ne-narodilas-cherez-visim--11112845.html> (20.05.2023).
39. Турчак О. *Це гріх не тільки жінки, а й чоловіка, рідних, медиків: інтерв'ю зі священником про аборти* // <https://te.20minut.ua/lyudi/tse-grih-ne-tilki-zhinki-a-y-cholovika-ridnih-medikiv-intervyu-z-svyas-11116951.html> (27.04.2023).
40. УГКЦ Храм блаженного Миколая Чернецького. *Проблема абортів. Аборт після насильства* // <https://charnetskyj.org.ua/articles/15-problema-abortu/> (23.05.2023).
41. *Хартія працівників служби охорони здоров'я* // Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я zdorovia.ugcc.org.ua (24.01.2023).
42. Християнство і політика США. *Проабортивний сенатор в США поскаржився єзуїтському журналу, що його не допускають до причастя* // <http://catholicnews.org.ua/proabortivniy-senator-v-ssha-poskarzhivsya-iezuyitskomu-zhurnalu-shcho-yogo-ne-dopuskayut-do> (15.05.2023).
43. *Чи захищати право на аборт – це ересь* // <https://credo.pro/2019/04/234250> (24.10.2022).
44. Шкробут М. *Українська асоціація християнської психології. Біоетика Духовне усиновлення* // ГО «Християнська Україна» // <http://christian-psychology.org.ua/zitya/88-duhovne-usinovlennya.html> (18.05.2023).
45. Шлемко В. *Святі Отці про аборти* // <http://hram.lviv.ua/3217-svyati-otci-pro-aborti.html> (14.10.2022).

46. *Що таке медикаментозний аборт та як він проводиться?* // <https://onclinic.ua/blog/abortion> (16.11.2022).
47. *Advice and guidance from the college of bishops. Guidance on the pastoral care for survivors of sexual abuse both past and present* // Scottish episcopal church. Provincial office for the protection of children and vulnerable adults // <https://www.scotland.anglican.org/wp-content/uploads/2015/04/Guidance-on-the-Pastoral-Care-for-Survivors-of-Sexual-Abuse.pdf> (14.04.2023).
48. Angelo J. *A Special Word to Women Who Have Had an Abortion* // <https://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/abortion/post-abortion-healing/a-special-word-to-women-who-have-had-an-abortion> (18.05.2023)
49. Brodziak A. *The essence of the controversy between proponents of pro-choice and pro-life attitudes* // https://www.researchgate.net/publication/321703265_The_essence_of_the_controversy_between_proponents_of_pro-choice_and_pro-life_attitudes (19.10.2022).
50. Church History and Abortion. *Second and third century fathers: Tertullian* // https://abort73.com/abortion/church_history_and_abortion/ (23.10.2022).
51. Doerflinger R. *Pro-life activities. Life issues forum: Supporting Both Victims of Rape (en espanol)* // U.S. Conference of Catholic Bishops // <https://www.usccb.org/committees/pro-life-activities/life-issues-forum-supporting-both-victims-rape> (14.04.2023).
52. Elsackers M. *Reading between the lines: Old Germanic and early Christian views on abortion* // https://pure.uva.nl/ws/files/1578602/76072_article_01.pdf (17.10.2022).
53. Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian. *Chapter VII.—The Personal History of Callistus; His Occupation as a Banker; Fraud on Carpophorus; Callistus Absconds; Attempted Suicide; Condemned to the Treadmill; Re-Condemnation by Order of the Prefect Fuscianus; Banished to Sardinia; Release of Callistus by the Interference Of Marcion; Callistus Arrives at Rome; Pope Victor Removes Callistus to Antium; Return of Callistus on Victor's Death; Zephyrinus Friendly to Him; Callistus Accused by Sabellius; Hippolytus' Account of the Opinions of Callistus; The Callistian*

School at Rome, and Its Practices; This Sect in Existence in Hippolytus' Time // <https://ccel.org/ccel/schaff/anf05/anf05.iii.iii.vii.viii.html> (18.05.2023).

54. Ganschow J. *Post-abortion counseling* // <https://www.careleader.org/post-abortion-counseling/> (28.04.2023).

55. Irena OFS. *Урочистість Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії. Чому Непорочна завжди перемагає?* // <https://antoni.lviv.ua/uk/%D1%83%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%B4%D1%96%D0%B2/> (21.10.2022).

56. Latin Christianity: Its Founder, Tertullian. *Chapter XXV - Tertullian Refutes, Physiologically, the Notion that the Soul is Introduced After Birth* // <https://www.ccel.org/ccel/schaff/anf03.iv.xi.xxv.html> (09.10.2022).

57. Liber quintus-vicesimus. *Quintus omini nostri sacratissimi principis Iustiniani Iuris enucleate ex omni vetere iure collecti digestorum seu pandectarum* // <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest25.shtml> (16.10.2022).

58. Stanton G. *The history of Christianity and abortion. Tertullian and the Scriptures* // <https://www.focusonthefamily.com/pro-life/the-history-of-christianity-and-abortion/> (03.10.2022).

59. Tory Flynn & Dr. Diane Langberg. *Pastoral care and refuge for rape victims* // <https://www.careleader.org/unthinkable-happens-ministering-rape-victims> (11.05.2023).

60. Διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων. *Κείμενο* // https://el.wikisource.org/wiki/Διδαχή_των_Δώδεκα_Αποστόλων (26.01.2023).